

# INFORMOVANOST ŽÁKŮ ZŠ NA ZLÍNSKU O PROBLEMATICE KYBERŠIKANY

Sylva Zachovalová

---

Bakalářská práce  
2017



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta humanitních studií

---

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta humanitních studií  
Ústav pedagogických věd  
akademický rok: 2016/2017

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Sylva Zachovalová**  
Osobní číslo: **H140058**  
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**  
Studijní obor: **Sociální pedagogika**  
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Informovanost žáků ZŠ na Zlínsku o problematice kyberšikany**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.  
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti kyberšikany, období dospívání a prevence kyberšikany.  
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.  
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.  
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.  
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. *Psyché (Grada)*. ISBN 978-80-210-6374-7.

ECKERTOVIÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL. *Bezpečnost dětí na Internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-1369-4.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2006. *Psyché (Grada)*. ISBN 978-80-247-1284-0.

ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*.

Přeložil Ondřej VÁGNER. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu: závislost na internetu, navazování kontaktů online, soukromí na sociálních sítích, online komunity*. Praha: Grada, 2014. *Psyché (Grada)*. ISBN 978-80-247-5010-1.

Vedoucí bakalářské práce:

**Mgr. Eva Šalenová**

Ústav pedagogických věd

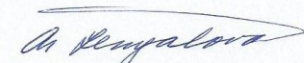
Datum zadání bakalářské práce:

**7. prosince 2016**

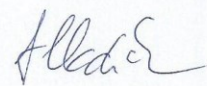
Termín odevzdání bakalářské práce:

**26. dubna 2017**

Ve Zlíně dne 7. prosince 2016



doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.  
děkanka



Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.  
ředitel ústavu

## PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

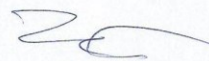
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby <sup>1)</sup>;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 <sup>2)</sup>;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..... 15. 2. 2014



.....

<sup>1)</sup> zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

## **ABSTRAKT**

Bakalářská práce „Informovanost žáků ZŠ na Zlínsku o problematice kyberšikany“ pojednává o nebezpečí kybernetické šikany, která bývá často způsobena nedostatečnou informovaností a neopatrným chováním žáků na internetu a sociálních sítích. Zvolila jsem kvantitativní výzkum a metodou sběru dat byl použit dotazník. Cílem práce bylo zjistit, jaká je informovanost žáků o kyberšikaně a nebezpečích spojených s využíváním informačních technologií a jaké jsou jejich zkušenosti s kyberšikanou a jak se žáci chovají na internetu.

Klíčová slova:

Kyberšikana, šikana, informovanost, agrese, virtuální prostředí, anonymita, internet, mobilní telefon, agresor, oběť, prevence, dospívání

## **ABSTRACT**

This bachelor thesis „Awareness of primary school students in Zlin region on the issue of cyberbullying“ is deal with danger of cyberbullying, with is often caused by lack of awareness and careless behavior of pupils on the internet and on the popular social networks. A quantitative research was decided to be an appropriate approach to this study. A semi-structured questionnaire was used to collect data. The goal of this thesis were to ascertain the awareness of pupils on the Zlin region about cyberbullying and the dangers associated with the use of informatik and communication technologies and what are their experiences with cyberbullying and how the children behave on the Internet.

Keywords:

Cyberbullying, bullying, awareness, aggression, virtual reality, anonymity, internet, mobile phone, bully, victim, prevention, adolescence

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí své bakalářské práce Mgr. Evě Šalenové, za její odborné vedení, poskytnuté rady, vstřícnost, čas a trpělivost.

*„Nejlepší cestou k vlastnímu neštěstí je zakrývat si oči před neštěstím jiných.“*

*Václav Havel*

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

# OBSAH

<b>ÚVOD</b> .....	<b>9</b>
<b>I TEORETICKÁ ČÁST</b> .....	<b>10</b>
<b>1 KYBERŠIKANA</b> .....	<b>11</b>
1.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ .....	11
1.2 KYBERŠIKANA VE SVĚTLE TRADIČNÍ ŠIKANY .....	12
1.3 ŠIKANA .....	13
1.3.1 Definice šikany.....	13
1.3.2 Charakteristické rysy a projevy šikany .....	14
1.3.3 Aktéři šikany .....	15
1.3.4 Stádia šikany .....	17
1.4 DEFINICE KYBERŠIKANY .....	18
1.5 SPECIFIKA KYBERŠIKANY .....	19
1.6 DRUHY KYBERŠIKANY.....	21
1.7 AKTÉŘI KYBERŠIKANY .....	22
1.8 PROSTŘEDKY K REALIZACI KYBERŠIKANY .....	23
1.9 TRESTNÉ ČINY Z HLEDISKA KYBERŠIKANY .....	26
1.10 VÝZKUMY V OBLASTI KYBERŠIKANY .....	26
<b>2 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ</b> .....	<b>28</b>
2.1 VYMEZENÍ OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ .....	28
2.2 CHARAKTERISTIKA OBDOBÍ PUBESCENCE.....	29
2.3 DOSPÍVAJÍCÍ A VRSTEVNICKÉ VZTAHY .....	31
2.4 PŘITAŽLIVOST INTERNETU PRO DOSPÍVAJÍCÍ.....	32
<b>3 PREVENCE PŘED KYBERŠIKANOU</b> .....	<b>34</b>
3.1 JAK CHÁPEME PREVENCI.....	34
<b>II PRAKTICKÁ ČÁST</b> .....	<b>38</b>
<b>4 METODOLOGIE VÝZKUMU</b> .....	<b>39</b>
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM .....	39
4.2 CÍL VÝZKUMU .....	39
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY .....	40
4.4 VOLBA VÝZKUMNÉ STRATEGIE, METOD A TECHNIK.....	41
4.5 VÝZKUMNÝ VZOREK A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU .....	41
4.6 PILOTNÍ OVĚŘENÍ DOTAZNÍKU .....	41
<b>5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT</b> .....	<b>42</b>
<b>6 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ</b> .....	<b>59</b>
6.1 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	61
<b>ZÁVĚR</b> .....	<b>62</b>
<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY</b> .....	<b>63</b>
<b>SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK</b> .....	<b>66</b>
<b>SEZNAM GRAFŮ:</b> .....	<b>67</b>
<b>SEZNAM PŘÍLOH</b> .....	<b>68</b>



## ÚVOD

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku kyberšikany, v dnešní době častého jevu, souvisejícího s užíváním sociálních sítí a nových způsobů komunikace ve virtuálním prostředí internetu. Motivací k výběru tématu byla skutečnost, že se s útokem přes sociální síť setkala dvanáctiletá dcera mé spolupracovnice, bylo nutné situaci řešit a tak jsem se postupně seznamovala s tímto negativním fenoménem, rozšířeným zvláště mezi školní mládeží. Virtuální svět – kyberprostor jako moderní komunikační prostředí, kde zejména děti a mládež tráví stále více času, ovlivňuje každodenně naše životy a může mít vliv na výchovu, vzdělávání a naše vzájemné vztahy. Může být proto i výzvou pro sociální pedagogiku, která primárně zkoumá právě vztahy výchovy a prostředí. Internet nabízí lidem neuvěřitelné množství informací, může být zdrojem zábavy, nových forem učení (e-learning, webinář), rovněž tak zdrojem práce a vzdělávání. Proniká téměř do všech oblastí života lidí v současné společnosti, což přináší své šance, ale i různá rizika v podobě závislostí, různých dezinformací a také kyberšikany, která je, jak se shodují přední odborníci - elektronickou formou psychické šikany. Cílem práce je poukázat, jak vážným problémem může kyberšikana být, budeme zkoumat, jaké mají žáci informace o tomto fenoménu, odkud je získávají, zda mají žáci nějakou osobní zkušenost s kyberšikanou, zda znají projevy tohoto jevu a zda jsou obeznámeni o bezpečných zásadách používání sociálních sítí. V teoretické části práce, v první kapitole se zaměříme na tradiční šikanu a kyberšikanu, popíšeme projevy tohoto jevu, uvedeme druhy a zmíníme prostředky k realizaci tohoto jevu, neopomeneme asi oblast práva, kde uvedeme možné trestné činy z hlediska kyberšikany. V druhé kapitole teoretické části popíšeme období dospívání, protože v tomto životním období jsou děti náchylné k experimentování, jsou více důvěřivé, lehce navazují vztahy a domníváme se, že jsou z hlediska kyberšikany tou nejohroženější skupinou. Třetí kapitolou teoretické části bude prevence před kyberšikanou, kde uvedeme prevenci, jak ji vymezují různí autoři a budou zmíněny také preventivní opatření na úrovni školy, rodiny a žáků. V praktické části bakalářské práce budeme zjišťovat pomocí dotazníku na výzkumném vzorku žáků ze Zlínských škol, zda jsou obeznámeni, tedy informováni o tomto fenoménu a zda mají nějakou osobní zkušenost s kyberšikanou. Vzhledem k zamýšlenému počtu respondentů (100 a více) bude výzkum kvantitativní.

## **I. TEORETICKÁ ČÁST**

## 1 KYBERŠIKANNA

V první kapitole této bakalářské práce vymežíme některé pojmy související s tématem práce, zmíníme tradiční šikanu a vymežíme definice kyberšikany i další fakta známá o tomto fenoménu 21. století.

### 1.1 Vymezení základních pojmů

V této podkapitole uvedeme vymezení některých pojmů, které budou zmíněny v této práci a vztahují se k tématu.

**Kyberprostor, internet** (ang. cuberspace, virtual reality) – označován také jako „sít' (v kontextu internetu označení „globální sít') – nové komunikační prostředí, které utváří celosvětové propojení počítačů. Termín zároveň označuje hmotnou infrastrukturu digitální komunikace, nesmírné množství informací v síti, stejně tak osoby, které je využívají, stahují, sdílejí, zásobují. Jedná se tedy on-line prostor, virtuální svět. Šmahaj (2014, s. 15) uvádí, že „vznikem kyberprostoru a jeho prolínáním se s lidskou společností se postupně mění člověk i samotná společnost.“

Moderní informační technologie (ICT) umožňují pohybovat se ve virtuálním světě neboli kyberprostoru, který se liší od reálného světa. Jirovský (2017, s. 16) definuje kyberprostor jako místo, kde „se přenáší všechny rysy současné společnosti“ a dodává, že kyberprostor si již formuje svá vlastní pravidla, odlišná od po staletí žitého přirozené řádu, v němž lidstvo dosud žilo.

Z uvedeného vyplývá, že kyberprostor, toto nové moderní prostředí ovlivňuje každodenně naše životy a může mít vliv na výchovu, vzdělávání a naše vzájemné vztahy.

**Informační a komunikační technologie** (angl. Information and Communication Technologies, ICT) veškeré technologie používané ke komunikaci a práci s informacemi. Zahrnují jak hardwarovou, tak softwarovou komponentu. (Šmahaj, 2014, s. 12) Moderní informační technologie (ICT) umožňují pohybovat se ve virtuálním světě neboli kyberprostoru.

**Sociální sít'** jedná se o specifický prostředek komunikace na internetu (Vašutová, 2010, s. 18). Uživatelům umožňuje komunikaci, sdílení různých informací, fotek, videí. Mezi nejznámější sociální sítě v dnešní době patří Facebook, Instagram, Google, Twitter, Lidé.cz a další.

**Prostředí bez zábran** (disinhibited environment) - může mít jak pozitivní, tak negativní dopad na jeho uživatele. Jedinci jsou více otevření a mají daleko méně zábran při navo-

vání virtuálních sociálních kontaktů. Tento fenomén je umocněn zdánlivou **anonymitou** internetu. Anonymita je důležitou vlastností kyberprostoru a pro jeho uživatele velmi přitažlivá. (Joinson, 1998; Vybíral, 2002, 2005; Šmahel, 2003, cit. dle Šmahaj 2014, s. 18)

### ***Instant messaging (IM)***

Instant messaging (IM) tedy (chatovací místnosti, sociální sítě, ICQ, Skype, QIP, aj.) jsou dnes rozšířeným způsobem komunikace. Často jde o tzv. video komunikaci, která probíhá v reálném čase. (Černá, 2013, s. 29)

## **1.2 Kyberšikana ve světle tradiční šikany**

Každá nová technologie může být zdrojem lidského pokroku, život lidí obohatit nebo se také proměnit ve vážné nebezpečí. Tento paradox nových technologií skrývá v sobě i internet a nové formy komunikace v kyberprostoru. Komunikace na sociálních sítích poskytuje lidem zábavu, je zdrojem přátelství, můžeme být v kontaktu s kýmkoli bez ohledu na hranice. Internetová síť je ohromným zdrojem různých informací, informace a data získáváme neuvěřitelně rychle – internet nám tedy zjednodušuje život, nabízí spoustu služeb pro děti i dospělé, může nám pomoci při pracovních a školních povinnostech. Není proto nutné považovat internet a všechny komunikační prostředky předem za rizikovou oblast v životě dětí a dospívajících, je jen nutné, aby děti a mládež měli povědomí a byli obeznámeni o bezpečném chování v tomto online prostoru, aby dodržovali určitá pravidla vzájemné komunikace a nestali se tak obětí kyberšikany, o které pojednává tato práce.

I přesto, že se tato bakalářská práce zabývá kyberšikanou, bude v první kapitole této práce také část věnovaná tradiční šikaně–definování pojmu, její projevům, aktérům a popisu vývojových stádií šikany. Jelikož je kyberšikana určitým novodobým specifickým druhem šikany, bylo by nelogické, zabývat se jí bez objasnění základních pojmů a charakteristik, které jsou s tradiční šikanou spojeny. Janošová, chápe kyberšikanu jako specifický projev nepřímé šikany, který je častým průvodním jevem šikany probíhající ve třídě. Kyberšikana je tak rozšířením tradiční šikany, kdy dochází k přenesení šikany z reálného světa do světa virtuálního. Uvádí, že jde o jednu z variant psychické šikany. Od tradiční šikany se liší především způsobem realizace útoků. K nim jsou využívány elektronické informační technologie, které šikanujícím zajišťují určitou anonymitu. Kyberprostor pro ně často představuje další možnost k útokům, kterých se souběžně dopouštějí i v osobním kontaktu.

V některých případech slouží IC technologie naopak jako prostředek k relativně bezpečné odvetě žáků, kteří jsou šikanováni ve školním prostředí. (Janošová, 2016, s. 13)

Autorka Vašutová uvádí, že šikana i kyberšikana mají společné to, že v obou jde o vztahy mezi lidmi a obě formy jsou nežádoucí a zraňující. Tyto jevy jsou odrazem problematických sociálních jevů a mají stejný cíl, tedy někomu ublížit. (Vašutová a kol. 2010, s. 78)

### 1.3 Šikana

Nejprve vymezíme podstatu klíčového pojmu, tedy šikany. Říčan uvádí, že slovo šikana pochází z francouzského slova „*chicane*“ tedy týrání, pronásledování, obtěžování. Jde tedy o určitý druh agrese, který se může vyskytovat nejen ve školním prostředí, ale například i v armádě, ve vězení nebo v zaměstnání. Pojem šikana u nás zavedl před rokem 1989 pražský psychiatr J. Příhoda, který promluvil jako první o tom, co mnozí věděli, ale raději mlčeli, protože to bylo tabu. (Říčan, 1995, s. 25)

Pojem šikana ve vědeckém smyslu vytvořil v sedmdesátých letech minulého století norský badatel Olweus (1978), který se zabýval agresivitou mezi školními dětmi. Patří mu také autorství metody určené ke zjišťování výskytu šikany u školních dětí a dospívajících. (Janošová, 2016, s. 17)

#### 1.3.1 Definice šikany

##### ***Definice šikany dle různých autorů:***

Dle Vágnerové a kol. (2009, s. 11) je šikana „úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci silnějším jedincem“.

Martínek (2015, s. 129) uvádí že „jde vždy o převahu síly nad obětí. Nemusí to být pouze fyzická převaha, ale může se jednat i o převahu psychickou“.

Kolář označuje šikanou, když: „jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci“ (Kolář, 2011, s. 32).

Dle Říčana a Janošové (2010, s. 21) šikana je: „ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit“.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) definuje šikanu jako: „chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků“. (Lovasová, 2006, s. 6)

### 1.3.2 Charakteristické rysy a projevy šikany

Z výše uvedených definic vyplývá, že právě agresivní jednání, opakování útoků a nerovnováha sil jsou hlavní charakteristiky šikany.

Kolář uvádí výčet agresivního a manipulativního chování, které rozděluje do kategorií: fyzická agrese, slovní agrese, ničení a manipulace s věcmi, násilnické a manipulativní příkazy a zraňování izolací, oklikou a „uměleckými výtvary“. Autor dodává, že jednotlivé projevy agresivního chování a manipulace se odvíjejí od věku a skupin, v nichž šikanování probíhá (na základní škole, na učilišti, na střední škole apod.) Upozorňuje, že „velmi důležitým kritériem je, jak toto chování prožívá žák, kterému je „legrácka určena“ což je důležité, pokud chceme rozlišit nevinné škádlení od šikanování. (Kolář, 2011, s. 32-35) Rozeznat v praxi šikanu od nevinného škádlení není snadné. Vágnerová a kol. (2009, s. 24) píše, že nejen učitelé mají problémy s tím, aby v praxi rozeznali šikanu od pouhého škádlení, obojí může totiž navenek působit velmi podobně. Podstatné ovšem je, jak takové škádlení vnímá ten, na jehož účet se děje. Vágnerová a kol. (2011, s. 73) uvádí, že při škádlení je mezi aktéry vyrovnaný poměr sil, není ani vítěze ani poraženého. Škádlení je legrací a zábavou pro obě zúčastněné strany. Naopak šikanou se baví jen agresor, šikanovanému jedinci však způsobuje ponížení a bolest.

Kolář rozlišuje osm druhů šikanování a uvádí příklady projevů:

„**Fyzické aktivní přímé** - Útočníci oběť věší, škrtní, kopou, fackují.

**Fyzické aktivní nepřímé** - Kápo pošle nohsledy, aby oběť zbili, oběti jsou ničeny věci

**Fyzické pasivní přímé** - Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice. (Fyzické bránění oběti v dosahování jejích cílů.)

**Fyzické pasivní nepřímé** - Agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod. (Odmítnutí splnění požadavků.)

**Verbální aktivní přímé** - Nadávání, urážení, zesměšňování.

**Verbální aktivní nepřímé** - Rozšiřování pomluv, patří sem ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních apod.

**Verbální pasivní přímé** - Neodpovídání na pozdrav, otázky apod.

**Verbální pasivní nepřímé** - Spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé“.(Kolář, 2011, s. 37)

Z uvedeného rozdělení druhů a projevů šikany je tedy zřejmé, že oběť ví, kdo jí ubližuje, bojí se ho, je závislá na jeho rozmarech. Rozlišujeme tedy šikanu na přímou a nepřímou.

**Přímá šikana** bývá velmi rozmanitá, protože spočívá zejména v násilí všeho druhu a **působí fyzickou bolest**: bitím, kopáním, bodáním, pálením atd., **ponižující tělesnou manipulaci** nucením k obnažování, nucení sníst nebo vypít něco odporného, **poškození a braní osobních věcí**, školních potřeb, jídla, peněz, dále ve **slovním napadání** nadávkami, posměchem, vymyšlením hanlivých přezdivek pro oběť, výsměchem a také **zotročování**, kdy je oběť nucena pod pohrůzkou fyzického napadení vykonávat něco proti své vůli, například provézt krádež v obchodě, zbit jiného žáka.

**Nepřímá šikana** spočívá v **sociální izolaci** jedince, kterého ostatní ze skupiny ignorují, se kterým schválně nemluví, jde tedy o vyloučení ze skupiny. Tato forma je často pro oběť trýznivější než přímá šikana a je častěji používána častěji dívkami. Tato nepřímá šikana se ovšem často kombinuje s přímou a začátek může být v jak přímé tak nepřímé formě. Druhy a formy šikany jsou rozmanité, někdy jde o sexuální zájem, jindy rasismus. Příkladem je případ romské dívky, kterou ostatní donutili se svléknout a byla nucena prosit na kolenu o vrácení svého oblečení. (Říčan, 2010, s. 21-22)

### 1.3.3 Aktéři šikany

Dle Vágnerové (2011, s. 12) jsou tři účastníci šikany:

- Oběť

- Agresor
- Přihlízející většina

## **Oběť**

Kolář uvádí: „ Při troše smůly a v určitém kontextu se obětí může stát kterékoli dítě“, přesto uvádí „typické,, rysy oběti. Tyto děti neumějí skrývat svůj strach, jsou zvýšeně zranitelné a viditelně bojácné. Dle autora také mají vrozenou slabou (útlumovou) reakci v zátěžových situacích, to znamená, že v různých střetech „ztrácejí“ hlavu, propadají panice, hrůze, malomyslnosti, výčitkám svědomí, přílišné sebekritičnosti. Oběti bývají zpravidla nějakým způsobem oslabené, to znamená v širším smyslu nějaký tělesný nebo psychologický handicap nebo se liší od skupinové normy a jsou v menšině. Mývají menší tělesnou sílu a jsou více neobratní nebo se nějak odlišují vzhledem. K psychologickým znevýhodněním patří například hyperaktivita s poruchou pozornosti (ADHD), specifické poruchy učení (dyslexie, dysortografie apod.) a opožděný duševní vývoj. Tato odlišnost o „normy“ může být i ve směru pozitivním, kdy ostatní spolužáky třeba morálně převyšují. Jsou tak zvané nad průměrem třídy nebo skupiny.(Kolář, 2011, s. 141-144)

## **Agresor**

Do role agresora se dle Koláře (2011, s. 119) zpravidla dostává člověk, u kterého je narušen žebříček morálních hodnot, je sobecký a sebestředný.

Dle Martínka (2015, s. 161-164) rozlišujeme čtyři různé typy agresorů:

### ***1. Agresor hrubý, fyzický***

K agresivnímu jednání využívá svou fyzickou sílu, často je doma také obětí agresivního chování ze strany rodičů. Praktikuje tak ve svém prostředí to, co sám prožívá doma, tedy ponižující, nepříjemné jednání.

### ***2. Agresor jemný, kultivovaný***

Navenek vystupuje velmi slušně, kultivovaně a jemně. Jeho chování se mění až když není přítomen učitel. Využívá k tomu své pomocníky, kteří ochotně plní jeho rozkazy. Martínek uvádí, že může pocházet z rodin, kde jsou děti vychovávány velmi přísně.

### ***3. Agresor srandista***



Často jde o žáka, který je tzv. „bavič“ třídy a s učiteli a dospělými vychází velmi dobře. Své agresivní chování odůvodňuje tím, že se jedná jen o legraci.

#### **4. Agresor spouštějící ekonomickou šikanu**

Tento typ agresora je rodiči rozmazlován v tom směru, že mu rodiče koupí vše, na co si vzpomene. Tím méně mu ovšem dávají nepodmíněné rodičovské lásky. Dítě si vybírá kamarády podle jejich vybavenosti různými materiálními věcmi, jako nejnovější mobilní telefony či značkové oblečení.

#### **Přihlízející – „mlčící většina“**

Jde o zbytek třídy, tj. přihlízející, kteří nejsou ani v roli oběti ani se nezúčastňují agresivního jednání. I přes jejich zdánlivý odstup od situace bývají i tito žáci vnitřně zraněni (Vágnerová, 2011, s. 13).

### **1.3.4 Stádia šikany**

Kolář (2011, s. 46-52) popisuje pět stádií vývoje šikany:

#### **1. Zrod ostrakismu**

Identifikace a vyčlenění okrajových členů. Převážně psychické formy ubližování, zatím mírné, ale okrajový člen se již ve skupině necítí dobře. Oběť je již kolektivem odmítána, pomlouvána a ostatní členové skupiny se baví na její účet.

#### **2. Přitvrzování manipulace a fyzická agrese**

V tomto druhém stádiu šikanování je již přítomna subtilní fyzická agrese, ať už jde o strkání, ždouchání atd. Členové skupiny si na své oběti odreagovávají své nepříjemné pocity například z očekávané písemné práce, z konfliktu s pedagogem.

#### **3. Vytvoření jádra agresorů**

Klíčové stádium šikany. Ve skupině vzniká tzv. „jádro“, které již systematicky oběť či oběti šikanuje.

#### **4. Většina přijímá normy**

Ostatní i mírní a ukáznění žáci přijímají normy jádra agresorů a začínají se také chovat k oběti krutě. I hodní žáci mají strach, že by na sebe mohli upoutat pozornost agresorů.

#### **5. Dokonalá šikana**

Někdy též nazývaná totalita. Násilí jako normu přijímají všichni členové třídní skupiny. Kolektiv je rozdělen na „otroky a „otrokáře“ neboli agresory a oběti. Agresori ztrácejí poslední zbytky zábran i smysl pro realitu, sami se sebe označují za nadlidi, krále, nacisty a své oběti za podlidi, negry, otroky. Stávají se na šikanování závislími, jsou nutkáni k opakování násilného chování a na obětech využívají vše, co je využitelné (materiální věci, rozumové schopnosti, školní znalosti).

## 1.4 Definice kyberšikany

Na začátku této podkapitoly si budeme definovat stěžejní pojem této bakalářské práce, tedy termín kyberšikana.

Autorem pojmu kyberšikana je považován Kanadčan Bill Belsey, který tento jev určuje „jako úmyslné, opakované a nepřátelské chování ze strany jednotlivce nebo skupiny za účelem ublížit ostatním a zároveň zahrnuje využití informačních a komunikačních technologií“ (Belsey, 2008, cit. dle Šmahaj, 2014, s. 44).

Kolář (2011, s. 83) definuje kyberšikanu jako moderní způsob psychického šikanování: „Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně psychicky týrá a zraňuje spolužáka či spolužáky používá k tomu novou informační a komunikační technologii, zejména internet a mobil.“ Je tedy zřejmé, že kyberšikana se odehrává v prostředí virtuálním, neboli kyberprostoru, který se dá vymezit jako prostředí, které vzniklo díky novým informačním technologiím (ICT) a vytváří tak nový prvek v lidské společnosti. Jak píše Šmahaj (2014, s. 15) „vznikem kyberprostoru a jeho prolínáním se s lidskou společností se postupně mění člověk samotná společnost.“

Další definici kyberšikany uvádí Černá a kol.(2013, s. 9), která termín chápe jako záměrné agresivní jednání, které je prováděno buď jednotlivcem nebo skupinou prostřednictvím elektronických médií proti osobě, jenž se v danou chvíli nemůže útokům bránit. Přičemž kyberšikana může být ve svých dopadech stejně závažná, ne-li závažnější než tradiční (školní) šikana. Dále Černá uvádí, skutečnost, že kyberšikana jako nový fenomén se týká především dnešních dětí a dospívajících, kterou autor termínu kyberšikana Bill Belsey nazývá anglickým termínem always on – pořád online, stále připojeni.

Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení definuje, „ šikana se může nově realizovat pro-

střednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, SMS zpráv vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.“ Termínem kyberšikana (cyberbullying) označujeme nebezpečné komunikační jevy realizované prostřednictvím informačních a komunikačních technologií (např. pomocí mobilních telefonů nebo služeb v rámci internetu), jež mají za následek ublížení nebo jiné poškození oběti. Toto ublížení či poškození může být jak záměrem útočnicka, tak důsledkem např. nevhodného vtipu, nedorozumění mezi obětí a útočnickem, nedomýšlením důsledků jednání ze strany útočnicka atd. Oběť je poškozována opakovaně, ať už původním útočnickem či osobami, které se do kyberšikany zapojují později. (MŠMT, 2012, [online])

Kyberšikana jako nový a dynamicky se rozvíjející jev tedy dosud nemá definici s obecnou platností a mezi výzkumníky dosud nedošlo v této oblasti k jednoznačné shodě. Autoři se však shodují, že kyberšikana je nerozlučně spjata s tradiční šikanou a sdílí její základní rysy a projevy, kterými jsou opakovanost a záměrnost ze strany útočnicka a také, že oběť útok vnímá toto jednání jako nepříjemné a ubližující (Černá a kol., 2013, s. 20)

Z uvedených definic vyplývá, že kyberšikana je nebezpečný komunikační jev realizovaný prostřednictvím ICT tedy například pomocí mobilních telefonů nebo ve virtuálním prostředí internetu. Je to jednání záměrné, agresivní a opakované, oběť vnímá toto jednání jako nepříjemné. Mnozí autoři výše uvedených definic se shodují v tom, že kyberšikana je téměř vždy spjata s tradiční šikanou.

## 1.5 Specifika kyberšikany

Abychom pochopili důležité souvislosti s kyberšikanou vymezíme si specifické znaky tohoto jevu, jak je uvádí ve své knize Vágnerová a kol. (2009, s. 94-96). Zde se zmiňují základní specifika jako: **anonymita, absence fyzického násilí, opakování útoků, proměna agresora a oběti.**

### Anonymita

Virtuální prostředí, tedy kyberprostor umožňuje jejich uživatelům vytvářet si falešné profily, falešnou identitu. Tento pocit anonymity poskytuje agresorům pocit bezpečí a neviditelnosti a tak se agresory stávají i lidé, kteří by se v reálném světě k šikanování neuchýlili. Anonymita je však pouze zdánlivá, policie má možnosti jak agresora vypátrat. Online komunity na webových blozích mohou poskytovat vysokou míru anonymity. Ševčíková a kol. (2014, s. 146) uvádí, že druhého často nevidíme včetně jeho gest, mimiky, nesly-

šíme tón hlasu a zmiňuje tzv. **disinhibiční efek**, tedy, že pocíťovaná anonymita se podílí na posílení efektu „odbrzděného chování“, neboli větším sklonům k otevřenosti vůči druhým a menším zábránám v chování, které by jinak mohlo být postižitelné. Současně má agresor, který využívá svoji anonymitu pocit, že jeho chování na internetu nebude mít důsledky v reálném prostředí. Vágnerová (2009, s. 95) zmiňuje, že pro agresory je ve světě online mnohem snazší minimalizovat pocity viny protože způsobenou újmu u oběti přímo nevidí na rozdíl od fyzické přímé šikany páchané tváří v tvář, kdy ještě agresora může zastavit jeho soucit nebo pocit empatie.

### **Absence fyzického násilí**

Jak uvádí dále Vágnerová, kyberšikana nezanechává na oběti fyzické následky, ale emocionální, které mohou ublížit daleko více. Tyto psychické následky si oběť mnohdy nese celý život.

### **Opakování útoků**

Dalším specifickým znakem kyberšikany je opakování útoků a samotná délka šikanování. Dle Černé (2013, s. 21) může být opakování útoku způsobeno také přihlížejícími osobami, například kliknutí na tlačítko „to se mi líbí“ u ponižující fotografie na Facebooku apod. Problémem je také nemožnost kontroly materiálu, který je zveřejněn na internetu. I při snaze o kompletní smazání může být materiál uložen na počítači některé z osob, která se s ním setkala, a existuje tedy neustálá hrozba, že se po nějaké době materiály znovu objeví na internetu a oběť bude opětovně prožívat ponižení. U kyberšikany je opakovanost komplikovanější než u tradiční šikany, protože přeposílání zraňujícího videa nebo fotografie může probíhat po dlouhou dobu.

### **Proměna agresora**

Ve virtuálním online světě se může stát agresorem téměř kdokoliv bez rozdílu fyzických nebo sociálních dispozic, bez rozdílu pohlaví. Je zde dokonce i překonán mezigenerační rozměr, kdy žáci například mohou prostřednictvím zveřejnění různých videí šikanovat své učitele. U agresora roste jeho „síla“ s úrovní jeho znalostí informačních technologií. Je zde také nedostatek zpětné vazby a znesnadnění případné empatie. (Vágnerová, 2009, s. 95)

### **Proměna oběti**

I oběť kyberšikany může být v podstatě kdokoliv, tedy i osoba, která je obecně velmi dobře přijímána (oblíbený spolužák apod.), jelikož ve virtuálním světě není chráněn svými obdivovateli. Dle Krejčí (2010, [online]) jsou více ohroženy děti závislé na ICT, a to zejména

závislé na sociálních sítích. Obzvláště jsou ohroženi jedinci, kteří jsou již šikanováni v reálném světě, beroucí online prostředí jako alternativu za realitu, ve které jsou outsidersy. Tak dochází k prolínání tradiční šikany a kyberšikany.

### **Nemožnost úniku**

V případě tradiční šikany se oběť může nějakým způsobem vyhnout agresorovi (dohled dospělých nebo starších žáků při přestávkách, doprovod žáka do školy, změna školy) Pokud mluvíme o kyberšikaně, může být oběť napadána kdykoliv a kdekoliv (i v bezpečí svého domova). Zejména je dle Černé (2013, s. 21) ohrožena dnešní „always on“ generace mladých lidí, kteří jsou online téměř neustále, tedy i ve školním prostředí což může mít zničující vliv na psychiku oběti.

## **1.6 Druhy kyberšikany**

Pod pojmem kyberšikana se nachází velké množství způsobů chování. Jejich úplný výčet není zcela možný, protože s novými ICT se objevují i nové způsoby kyberútoku.

Nejčastěji jsou uváděny tyto druhy kyberšikany:

**Nářez (Flaming)** - nejčastěji se setkáváme s tímto projevem na internetových diskuzních fórech, agresor používá útočnou rétoriku, osočování, snaží se znesvářit diskutující nebo vyštvat oběť z další komunikace. Internetové diskuse za pomoci elektronických zpráv, které používají agresivní a útočný jazyk. (Rogers, 2011, s. 35)

**Obtěžování (Harassment)** - opakované posílání určitých, urážlivých a jiných nevyžádaných zpráv.

**Předstírání (Impersonation)** - posílání materiálů a komentáře pod cizím jménem. (Rogers, 2011, s. 35)

**Podvod (Trickery)** - přesvědčení oběti k prozrazení tajemství či osobních informací a následné jejich zveřejnění na sociálních sítích. (Rogers, 2011, s. 35)

**Pomlouvání (Denigration)** - záměrné rozšiřování pomluv, lží o někom s cílem oběť poškodit jeho pověst nebo vztahy. (Rogers, 2011, s.35)

**Vyloučení (Exclusion)** - záměrné vyloučení oběti z online skupiny. (Rogers, 2011, s. 35)

**Sexting** - zasílání nebo sdílení především fotografií, videí nebo textu se sexuální tematikou prostřednictvím komunikačních prostředků. S tímto jevem se lze nejčastěji setkat u dětí a mladistvých, kteří si plně neuvědomují závažnost svého počínání, ale může se týkat i do-

spělé populace. Probíhá nejčastěji mezi vrstevníky, ale není vyloučeno ani zasílání takového materiálu neznámým lidem. Tyto zasláné fotografie či videa a texty se sexuální tematikou se později mohou stát rizikem dalšího zneužití agresorem a to např. k pomstě, posměchu, vydírání. (Eckertová a kol., 2013, s. 68)

**Kybergooming** - agresor se vydává za někoho jiného a má snahu přimět oběť k osobnímu setkání, kde může dojít i k sexuálnímu zneužití. Začíná vyhlédnutím oběti, navázání vztahu prostřednictvím lživých informací, předstírání identity, vzbuzení důvěry, získání kompromitujícího materiálu až po osobní setkání. (Burdová a kol. 2014, s. 16)

**Kyberpronásledování (Cyberstalking)** - opakované zasílání zpráv, které obsahují výhrůžky nebo zastrašování, mohou se snažit oběť vydírat. (Černá a kol., 2013, s. 14)

**Fackování pro zábavu (Happy slapping)** - tento projev kyberšikany může mít více podob, jedno je však společné – událost je zaznamenána prostřednictvím videokamery či mobilního telefonu a následně zveřejněna na sociálních sítích nebo na jiném portálu (např. You-Tube). Nejčastěji se jedná o fyzický útok na náhodně vybranou oběť, její zfackování, kopání, shzení na zem atd. Může jít taky o situaci, kdy agresor vyprovokuje oběť svým jednáním k nepřiměřené reakci a celou situaci nahraje např. na mobilní telefon. (Šmahaj, 2014, s. 49)

## 1.7 Aktéři kyberšikany

Na vznik kyberšikany má velký vliv sociální role a pozice aktérů, dále jsou uváděny tzv. skupinové normy a také struktura a procesy ve vrstevnických skupinách. Nejčastěji jsou aktéři kyberšikany rozděleni do tří skupin – **oběti, agresori a přihlížejíci**. Rozvoj kyberšikany i šikany je především skupinový proces a hlavní vliv na to, zda dojde k útoku, jsou dysfunkční vzahy v dané skupině či kolektivu. (Olweus, 1993, cit. dle Ševčíková, 2014, s. 129)

### Oběť

Jak uvádí Ševčíková, oběťmi kyberšikany se v online prostředí mohou stát ti, kdo normálně příliš nevybočují, příliš na sebe neupozorňují nebo mají dokonce ve skupině dobré postavení. V kyberprostoru se však stávají zranitelnými a agresor k nim může získat přístup přes online aplikace či telefon nebo může zneužít informace, které o sobě v online prostředí zveřejnily. Autorka uvádí, že z dostupných studií se dočteme, že oběťmi kyberši-

kany bývají primárně dospívající, kteří internet používají častěji a po delší dobu. (Ševčíková, 2014, s. 131)

### **Agresor**

U kyberšikany se mnohdy stírají rozdíly ve fyzické zdatnosti, a některé oběti tradiční šikany se mohou stát kyberagresory. Jsou to jedinci s nízkou mírou sebekontroly a sklony k impulzivnímu chování. Jsou charakterističtí nižší mírou empatie, neumějí se vcítit do oběti a nechápou své jednání jako zraňující. To může být způsobeno i tím, že agresor svou oběť přímo nevidí, nezná její reakce a neodhadne, jak velké utrpení oběti působí. (Ševčíková, 2014, s. 133)

### **Přihlízející**

Role přihlízejících je významná v tom, že pokud proti šikaně nebo kyberšikaně otevřeně vystoupí, mohou tak zabránit jejímu dalšímu pokračování a šíření. Pokud nevystoupí, dávají tak tichý souhlas tomu, co se děje. Můžou mít strach nebo nedokážou rozpoznat skutečné nebezpečí. Autorka přirovnává podpurné chování přihlízejících jako obecnou tendenci k prosociálnímu chování. (Ševčíková, 2014, s. 134)

## **1.8 Prostředky k realizaci kyberšikany**

Jak jsme uvedli v předchozí kapitole kyberšikana může mít mnoho podob. Nejčastěji je prováděna pomocí osobního počítače nebo mobilního telefonu připojeného k internetu. Nástup tzv. „chytrých telefonů“ (smartphone) umožňuje jejich vlastníkům připojení k internetové síti téměř kdekoliv a kdykoliv.

Dle Černé a kol., (2013) bývá kyberšikana nejčastěji šířena těmito prostředky

- Elektronická pošta (e-mail)
- Blogy, webové stránky,
- Instant messaging, SMS, MMS
- Sociální sítě
- Chatovací místnosti
- Internetové ankety, dotazníky
- Online hry
- Telefonní hovory

### **Pomocí elektronické pošty (e-mail)**

Elektronická pošta, dnes nejrozšířenější způsob komunikace na internetu za použití počítačové techniky nebo tzv. „chytrých telefonů“ (smartphone). Agresor může vystupovat pod e-mailem oběti a způsobit jí vážné potíže. Agresor má obvykle několik e-mailových adres, ze kterých útočí, rozesílá e-mailové zprávy velkému počtu lidí doslova jedním kliknutím. Obranou před nevyžádanými e-maily může být označení dotyčné e-mailové adresy za spam.

### **Pomocí webových stránek**

Agresoři často zakládají blogy nebo webové stránky, což je dnes poměrně jednoduchá záležitost (např. službou webnode.cz), kde mohou umístit lživé texty, informace, videa, fotografie, které různě upravují se záměrem obět' zesměšnit, znemožnit.

### **Pomocí instant messaging (IM), zprávy (SMS, MMS)**

Instant messaging (IM) tedy (chatovací místnosti, sociální sítě, ICQ, Skype, QIP, aj.) jsou dnes rozšířeným způsobem komunikace. Často jde o tzv. video komunikaci, která probíhá v reálném čase. Agresor zasílá oběti vyhrožující zprávy, nebo když získá přístupové heslo, rozesílá kompromitující videa, fotografie dalším osobám. Zasílání textových zpráv SMS (Short Message Service) pomocí mobilních telefonů si získalo mezi lidmi velkou oblibu. Obdobou SMS jsou tzv. MMS (Multimedia Messaging Service) kde součástí textové zprávy může být krátké video nebo fotografie či zvukový záznam. Agresoři mohou zasílat nevyžádané zprávy a obtěžovat obět' prakticky nepřetržitě po celý den. Obět' však u této formy kyberšikany může rychle změnit své telefonní číslo. (Černá a kol., 2013, s. 28-29)

### **Pomocí sociálních sítí**

Sociální sítě jsou webové služby, které umožňují svým uživatelům založit si svůj vlastní profil na některé z těchto služeb. Nejznámějšími jsou: Facebook, Twitter, MySpace, Bebo, Badoo, Lidé.cz, Líbímseti.cz nebo Spolužáci.cz. Zde mohou uživatelé sdílet své názory, nahrávat fotografie, videa. V tomto prostředí je zapojeno velké množství uživatelů, mohou být zaměřeny generačně nebo tématicky. Projevy kyberšikany v souvislosti se sociálními sítěmi mohou zahrnovat například ponižující komentáře k fotografiím, úpravy fotografií nebo zveřejňování osobních informací. V rámci sociálních sítí může být obět' vyloučena z určité skupiny, smazána ze seznamu přátel, založen „falešný“ profil, kdy nejhorší je situace, že sama obět' neví, že takový profil na sociální síti existuje. Nejoblíbenější ze sociálních sítí v současnosti je Facebook. V minulosti byla založena pro potřeby studentů



Harwardské univerzity, avšak postupem času se rozšířila celosvětově. Dle výzkumu EU Kids online je zřejmé, že 72% dětí v ČR má založen profil na některé sociální síti (nejčastěji Facebook). Podmínkou pro založení profilu na síti Facebook je věk 13 let, z výzkumu však vyplývá, že jej má založeno více jak 7,5 milionu dětí ve světě má tento profil založen. (Mašková a kol. 2012, s. 89)

### **Pomocí chatovacích místností a diskuzních fór**

V prostředí chatovacích místností lze vést komunikaci v reálném čase s dalšími uživateli, stejně tak v různých diskuzních fórech zaměřených tématicky. Zde je nutný dohled administrátorů, který může nevhodnou komunikaci agresorů zablokovat. Agresoři se zde lehce mohou vydávat za někoho jiného, třeba i vrstevníka dětí s cílem získat důvěrné informace pro další vydírání. Uživatelé mohou využívat ke komunikaci tzv. avatary nebo tzv. nickname-přezdívky. Komunikace může probíhat formou každý s každým nebo může být přepnuta jako individuální jen dvou členů skupiny. Tyto chatovací místnosti bývají často využívány k jevům, které jsme uvedli v předchozí kapitole a to například k sextingu nebo kybergroomingu.

### **Pomocí internetových anket a dotazníků**

Internetové online ankety a dotazníky jsou záměrně vytvořeny z různých důvodů a to například z důvodu průzkumu trhu, různých předvolebních průzkumů, průzkum oblíbenosti určitých výrobků nebo služeb. Stejně tak může jít o tzv. „známkování“ některého spolužáka nebo učitele. Zde už je cílem někoho poškodit, ponížit, což je pro oběť nepříjemné. Zde jsou skryty značně možnosti provádění kyberšikany, například uvedením seznamu spolužáků s nadpisem ankety – hlasujte, kdo je nejprotivnější.

### **Pomocí telefonních hovorů**

Agresor většinou vlastní několik SIM karet, oběti volá nepřetržitě formou obtěžujících nebo výhrůžných i tzv. tichých hovorů. (Šmahaj, 2014, s. 50)

### **Pomocí online her**

Hraní online her, tedy počítačových her v online prostředí se stává stále více oblíbenou činností dětí a mládeže ať už jde o hry typu X-Box Live, Play Station nebo tzv. MMORPG hry nebo například World of Warcraft. Hráčům je zde umožněno komunikovat prostřednictvím chatu nebo živého hovoru včetně vizuálního kontaktu přes webkameru v počítači nebo mobilním telefonu „smartphonu“. Nebezpečím může být obtěžování, napadání, vyhrožování nebo vyloučení z dané skupiny, což je způsob agrese, který může vyvolat velký pocit ublížení. (Černá a kol., 2013, s. 28-30)

## 1.9 Trestné činy z hlediska kyberšikany

V právním řádu České republiky není dosud kyberšikana ani šikana definována jako trestný čin na rozdíl od Spojených států amerických, kde je od roku 2006 kyberšikana federálním zločinem. (Eckertová a Dočekal, 2013, s. 78-80)

Právo na ochranu osobnosti však máme zakotveno v Listině základních práv a svobod a v občanském zákoníku. Pojmy jako kyberšikana, sexting, kybergrooming a další náš trestní zákon č. 40/2009 Sb. nezná, lze však v případě oznámení činu na policii ČR využít jiné definované trestné činy, které naplňují skutkovou podstatu závažných trestných činů a to dle výše uvedeného trestního zákona: § 144 účast na sebevraždě, § 175 vydírání, § 177 útisk, § 180 neoprávněné nakládání s osobními údaji, § 181 poškození cizích práv, § 182 porušení tajemství dopravovaných zpráv (i elektronických), § 186 sexuální útisk, § 191 šíření pornografie, § 192 výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, § 193 zneužití dítěte k výrobě pornografie, § 230 neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací, § 231 opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat, § 352 násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci, § 353 nebezpečné vyhrožování, § 354 nebezpečné pronásledování, § 355 hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, § 356 podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, § 357 šíření poplašné zprávy.

Je tedy patrné, že trestní zákon č. 40/2019 Sb. dává dostatek možností postihnoutí různých trestných činů spáchaných v souvislosti s kyberšikanováním. Každý uživatel internetových služeb by si měl být vědom své trestně právní odpovědnosti. U dětí však nemůžeme takové uvědomění očekávat a trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.), který v § 25 uvádí, že kdo v době spáchání trestného činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný. Dětem však může soud nařídit předběžné opatření nebo výchovné opatření a v nejzávažnějších případech, například při účasti na sebevraždě pobyt v diagnostickém ústavu. (Eckertová a Dočekal, 2013, s. 189-202)

## 1.10 Výzkumy v oblasti kyberšikany

Dostatečný přehled dosud provedených vědeckých výzkumů a studií lze nalézt na webových stránkách projektu [www.e-bezpečí.cz](http://www.e-bezpečí.cz), kde autoři uvádějí výsledky svých bádání. Univerzita Palackého v Olomouci provedla v ČR dosud největší výzkum s názvem *Rizikové chování českých dětí na internetu*. Jak zmiňuje koordinátor projektu E-bezpečí Kopec-

ký: „výzkum probíhá již od roku 2010 a dotazník vyplnilo 28 tisíc dětí“. Výzkum se zaměřuje na kyberšikanu, rizikové seznamování v prostředí internetových služeb, sdílení intimních materiálů. Další výzkum s názvem *České děti na Facebooku*, který si klade za cíl zjistit, jak se české děti chovají na sociální síti Facebook a s jakými rizikovými formami se v prostředí Facebooku setkávají. Dalším výzkum zaměřený na jevy spojené se sociální sítí Facebook s názvem *Nebezpečí internetové komunikace IV* (Kopecký, Szotkowski, Krejčí, 2014). V roce 2016 proběhl výzkum zaměřený na kyberšikanu vůči učitelům základních a středních škol s názvem „*Národní výzkum kyberšikany učitelů*“ do kterého se zapojilo 5136 respondentů. Šmahaj realizoval výzkum na téma: „*Kyberšikana jako společenský problém*“, jehož „hlavním cílem byla realizace dvou studií zaměřených na popis a analýzu možných souvislostí vybraných psychických stavů, procesů a osobnostních charakteristik /vlastností u obětí kyberšikany/“ a zmiňuje další realizované výzkumy a to práce autorů Ševčíková, Šmahel (2009), dále projekt *Minimalizace šikany* (2008) a uvádí jména českých výzkumníků v této oblasti: Kolář, Říčan, Janošová, Kopecký, Ševčíková, Šmahel, Krejčí, Dobešová, Otčenášková a další. (Šmahaj, 2014, s. 92)

Další projekty zaměřené na kyberšikanu v Evropě a ve světě:

**COST** (*Cyberbullying, coping with negative and enhancing positive uses of new technologies, in relationships in educational settings*). Zabývá se fenoménem kyberšikany a do výzkumu je zapojeno 28 výzkumných pracovišť. **EU Kids Online (2006-2009)**, jak už název Kids Online napovídá, výzkum zaměřený na děti v online prostředí, cílem je také spolupráce evropských vědeckých pracovišť a sdílení výsledků výzkumů. **EU Kids Online II (2009-2011)**, „Jednalo se o druhý projekt dotovaný Programem Evropské komise bezpečného internetu. Výzkum se zaměřoval na zkušenosti a postupy dětí a rodičů s užíváním ICT a on-line bezpečnosti“. **Světový internetový projekt** Tento internetový projekt (*World Internet Project, WIP, 2009-2010*) byl započat Fakultou komunikačních studií (*School of Communication Studies*) v Singapuru. Záměrem projektu bylo vytvoření mezinárodní vci.cz, výzkumné sítě zabývající se ICT. Česká republika je do tohoto výzkumu také zapojena a je členskou zemí WIP.(Šmahaj, 2014, s. 72-75)

## 2 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

V této kapitole popíšeme specifické charakteristiky období dospívání, zmíníme důležitost vztahů s vrstevníky a přitažlivost internetu pro dospívající. Důvodem bližšího rozboru právě tohoto vývojového období je její zahrnutí v empirické části práce.

### 2.1 Vymezení období dospívání

Langmeier a Krejčířová (2006, s. 143) dělí období dospívání

1. ***Období pubescence*** (od 11 do 15 let)

a) *Fáze prepuberty*

Toto období charakterizují první známky pohlavního dospívání, kdy se u chlapců nástup poluce (první emise semene). U většiny dívek trvá tato fáze od 11 do 13 let a končí nástupem menarche. U chlapců probíhá fyzický vývoj o 1-2 rok později.

b) *Fáze vlastní puberty*

Tato druhá pubertální fáze následuje po fázi prepuberty a přibližné věkové ohraničení vlastní puberty je 13-15 let.

2. ***Období adolescence*** přibližně (15-22 let)

V této fázi dochází postupně k dokončení vývoje sekundárních pohlavních znaků a dosažení plné reprodukční zralosti, je také dokončování tělesný růst. Mění se zásadním způsobem sebepojetí, začínají hlubší erotické vztahy. Dospívající této věkové skupiny bývají označovány jako teenagers, mladiství, dorost. Je zvýšená emoční labilita a těkavá pozornost.

Další autor Macek (2003, s. 10), vymezuje tři fáze adolescence. Dělí toto období takto:

***Časnou adolescenci***

Období od 10-11 let do 13 let kdy převažují pubertální změny. Ke konci tohoto období je probuzen sexuální pud, zvyšuje se zájem o vrstevníky opačného pohlaví. Je nastartováno pohlavní zrání.

***Střední adolescenci***

Fáze mezi 14. – 16. Rokem. Většina dospívajících již ukončuje povinnou školní docházku, jsou nuceni se rozhodovat o svém budoucím směřování v profesním životě, hledají tak vlastní identitu.

### *Pozdní adolescenci*

Tuto fázi Macek vymezuje obdobím od 17 – 20 až 22 let. Adolescenti se připravují na svůj pracovní život, mají většinou již ukončené vzdělání. Ve zvýšené míře plánují a přemýšlí o svých životních cílech.

## 2.2 Charakteristika období pubescence

Tato bakalářská práce je zaměřena na žáky 2. stupně základních škol, tedy období staršího školního věku, období mezi 11 – 15 rokem života, dle Langmeiera a Krejčířové tedy období pubescence. Proto budeme charakterizovat primárně toto období.

Vágnerová charakterizuje období dospívání jako **přechodné** mezi dobou dětství a dospělosti, kdy dochází ke **komplexní proměně osobnosti** ve všech oblastech: somatické, psychické i sociální a vyslovuje názor, že dnešní dospívající usilují o to, aby se co možná nejrychleji zbavili sociální podřízenosti, získali větší práva a svobodu, ale neochotně přijímají zodpovědnost dospělého věku a povinnosti, které přináší. (Vágnerová, 2005, s. 321)

### **Biologické proměny v období pubescence**

Nejnápadnějšími znaky je rychlý růst postavy a měnící se fyzický vzhled. Dívky rostou rychleji než chlapci, ale jejich růst končí asi o dva roky dříve než u chlapců, kteří pak dívky dorostou. Děvčatům se začínají rozšiřovat pánevní kosti, jejich postava se zaobljuje, zvětšují se prsy, v jejich vaječnicích začínají dozrávat vajíčka – ženské pohlavní buňky a dostavuje se první menstruace. Chlapcům se zvětšují ramena a hrudník, zvětšují se svaly a rovněž dochází k dozrání pohlavních orgánů, varlata začínají produkovat mužské pohlavní buňky – spermie. V tomto se u obou pohlaví, u chlapců o rok později, začíná probouzet erotická touha. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 143)

### **Kognitivní vývoj v období pubescence**

V tomto období se rozvíjí slovní zásoba, zlepšuje se paměť a pubescenti se dokáží také lépe soustředit. Jsou schopni se účinněji učit na základě poznání logických souvislostí. Nutno však zmínit, že mezi dospívajícími jsou velké rozdíly, které mohou být důsledkem vrozených dispozic. Mění se zcela způsob myšlení- kvalita myšlenkových operací, jedinci

dosahují vyššího stupně logického myšlení. Dle Piageta cit. dle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 149) „se v té době objevuje nový operační systém, systém formálních operací“, to například znamená, že jedinci vyvozují soudy o soudech, myslí o myšlení a jsou schopni velkého počtu myšlenkových operací, umí pracovat s obecnými a abstraktními pojmy jako je pravda, spravedlnost. Při řešení problému jsou dospívající schopni uvažovat i o alternativních řešeních, které zároveň zkoumají a hodnotí. Tato nová úroveň se odráží i v oblasti sociálního porozumění – jedinec je teď schopen řešit úkoly „teorie mysli druhého řádu“ to znamená, že vyvozuje závěry z toho, co ví, že si druzí myslí o pocitech, úvahách nebo přáních třetí osoby. U dospívajících se objevují zcela nové zájmy, které souvisejí s rychlým vývojem v oblasti jejich motoriky a dále jejich percepčních schopností. Šíře nových zájmů je typická v oblasti hudby, četby, filmu, divadla, sportu. Dále pokračuje jejich vývoj vnímání, zejména vizuální, který v tomto období dosahuje vrcholu a je spojen se schopností abstraktního myšlení. Mnozí dospívající rozvíjejí svůj literární talent psaním básní i prózy. Důležitým znakem tohoto období je zaměření pozornosti dospívajících na své jednání, myšlení a cítění. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 149-152)

### **Emoční vývoj v období pubescence**

Období dospívání je spjato s hormonální proměnou, která stimuluje změny v oblasti citového prožívání. Dle Vágnerové je zde výrazná emoční nestabilita, nápadné změny nálad, impulzivní jednání, nestálost a také se projevují časté poruchy pozornosti, které mohou být i příčinou zhoršeného školního prospěchu kdy intenzivní aktivitu snadno střídá apatie a nechuť k jakékoliv činnosti, tzn. i ke školní práci. Může tak docházet ke zhoršení školního prospěchu, protože ve fázi útlumu pubescent nic nedělá a ani se o nic nesnaží, což může učitel posuzovat jako projev lajdáctví. Pubescent snadno dělá zkratkovité generalizující závěry: z jedné špatné známky nebo konfliktu s učitelem vyvodí, že „škola nemá cenu“ a ztratí další energii pracovat. S celkovou emoční nevyrovnaností dospívajících souvisí také přecitlivělost na projevy jiných lidí, které bývají někdy interpretovány jako urážlivé a nepřátelské. Dospívající bývají také vztahovační, což je výrazem osobní nejistoty. Reakce ostatních lidí na jejich chování poskytují dospívajícím zpětnou vazbu. Jsou to informace, které nemusí být lichotivé, naopak, často bývají kritické, a proto ještě víc zvyšují jejich nejistotu a zhoršují sebehodnocení. (Vágnerová, 2005, s. 341-345)

### 2.3 Dospívající a vrstevnické vztahy

Identifikace s vrstevnickou skupinou souvisí s hledáním vlastní identity v období dospívání. V období dospívání se děti snaží stále více se osamostatňovat, souvisí to s celkovým projevem rozvoje dětské osobnosti a odpoutávání se ze závislosti na vlastní rodině. Rodiče přesto, v ideálním případě, zůstávají pro dospívající sociální oporou, na kterou se obrací převážně, když řeší své vztahové nebo emoční problémy. Předpokladem však jsou hlubší, jistější a méně konfliktní vztahy mezi dětmi a rodiči, které byly navázány v minulých vývojových obdobích. Dospívající se začínají odlišovat jak od dětí tak od dospělých, snaha odlišit se vyjadřováním, oblečením, kritikou názorů a zvyků svých nejbližších. Pozornost dospívajících se stále více zaměřuje k partě kamarádů, navazují nová přátelství a vytváří specifické skupiny. Být členem vrstevnické skupiny je pro ně důležité, mohou se uvolnit, být sami sebou, konfrontovat své názory, ujišťovat se o své pozici ve skupině. Být přijat skupinou znamená pro dospívající ujištění se o své vlastní hodnotě. (Macek, 2003, s. 57).

Vašutová (2013, s.85) uvádí, že svým vrstevníkům v partě se mohou svěřovat se svými pocity a postoji, uspokojit potřebu odlišit se od generace svých rodičů. Kamarádská pouta bývají v období dospívání velmi silná, mohou přetrvat i do dospělosti. Eckertová a Dočekal (2013, s. 54) tvrdí, že děti si přenášejí své potíže, například pocity méněcennosti i do online prostředí: „jestliže dítě trpí pocity méněcennosti v důsledku nižšího sociálního statusu, má problémy v rodině nebo s vrstevníky – nedostatek citových či sociálních vazeb, odrazí se to na jeho chování v kyberprostoru“. Takový dospívající může v důsledku této neuspokojené potřeby navazovat virtuální přátelství s nevhodnými lidmi, tíhnout i k extremistickým hnutím nebo i získávat finanční prostředky poskytováním intimního materiálu.

Podle Vágnerové (2005, s. 371) „vrstevnická skupina slouží jako opora v procesu vytváření individuální identity“, která pomáhá takovému jedinci vyrovnat se s nejistotou v procesu osamostatňování, tedy v jeho individualizaci. Příslušnost ke skupině zvyšuje pocit sebevědomí. Vágnerová dále definuje psychické potřeby dospívajících, které právě vztahy s vrstevníky mohou naplňovat:

**Potřeba stimulace** – prostřednictvím společných prožitků a aktivit

**Potřeba smysluplného učení** – při vzájemném kontaktu získávají mnohé zkušenosti, napodobují jeden druhého, vrstevníci si vzájemně poskytují zpětnou vazbu, mohou se vzájemně srovnávat a tím si uvědomovat své individuální odlišnosti. Ve vrstevnické skupině získáva-

jí také náhled na své zkušenosti s vlastními rodiči při srovnávání zkušeností svých vrstevníků s jejich rodiči. Pokud například zjistí, že je omezován svými rodiči více jak jeho kamarád, vyvíjí na své rodiče nátlak, aby mu dovolili totéž.

**Potřeba jistoty a bezpečí** – dospívající někdy hledá oporu u svých vrstevníků, kteří prožívají stejné životní situace. Dochází tak k postupnému odpoutání se od rodiny, pokud má dospívající jistotu, že má zázemí vrstevnické skupiny.

**Potřeba být akceptován** – přijetí ostatními vrstevníky snižuje v tomto období pocit nejistoty a ovlivňuje pozitivně sebevědomí jedince. Přizpůsobení se převažujícím či dominantním názorům, normám skupiny je hodnoceno ostatními kladně. Tyto projevy konformity mohou být velmi rozličné, včetně podobného stylu oblékání, životního stylu, vyjadřování či účesu. Jestliže dospívající není z nějakého důvodu svými vrstevníky akceptován, většinou užívá různých způsobů, jak by přijetí dosáhl včetně: uplácení, vnucování, lichocení, přijetí role skupinového baviče nebo naopak pozici otroka. Pokud se mu to nepovede může se obrátit ve své potřebě akceptace i na rizikové skupiny mládeže, ať už jde o skupiny experimentující s drogami či jinak rizikové. Rodiče se v takovém případě logicky snaží svého potomka „dostat pryč“, což může být neúspěšné, protože touha po přijetí vrstevníky je velmi silná.

**Potřeba vymezení si vlastních pravidel** – jde o záměr vedoucí k osamostatnění se od dospělých. Mládež je schopna rozvažovat různé možnosti a to vede k vytvoření si vlastních norem a pravidel, které jim lépe vyhovují a tak potvrzují jejich požadovanou nezávislost.

## 2.4 Přitažlivost internetu pro dospívající

V této podkapitole si dovolíme uvést některé pozitivní aspekty virtuálního prostředí a jeho vliv na mládež. Znat tyto skutečnosti je stejně důležité jako být informován o případných rizicích a negativních jevech spojených s užíváním internetu. Tato znalost může pomoci hlavně rodičům snížit jejich obavy a úzkost z faktu, že se jejich potomek často pohybuje v on-line světě, nad kterým oni mají jen malou možnost kontroly, nebo kterému mohou rozumět méně než jejich potomci.

Suler, americký psycholog se zaměřuje ve svých výzkumech na chování, způsoby jednání adolescentů v kyberprostoru, tedy on-line prostředí. V článku *Adolescents in Cu-*



*berspace* (Suler, 2005, [online]) si klade otázky o přitažlivosti virtuálního prostředí pro dospívající a také co jim on-line prostředí může **poskytovat při naplňování potřeb** tohoto vývojového období. Z hlediska dospívání definuje v textu **čtyři okruhy potřeb**, charakteristické pro období dospívání a popisuje, jak jsou tyto potřeby naplňovány prostřednictvím on-line prostředí internetu.

#### 1. Potřeba **experimentování a vymezení své vlastní identity**

Kyberprostor dospívajícím může poskytovat odpovědi na otázky: „kdo jsem“, „kým chci být“, „jaké vzájemné vztahy chci navazovat“. Internet nabízí obrovský „vesmír“, kde na tyto otázky mohou dospívající hledat odpovědi bez rizika ohrožení. Pohodu dospívajících uživatelů zvyšuje také zdánlivý pocit anonymity a možnost prostředí kdykoliv rychle opustit.

#### 2. Potřeba **intimity a přináležení ke skupině**

Pro dospívání je typická touha patřit k nějaké skupině se společnými zájmy, názory, identifikovat se jako člověk ve vzájemné interakci. On-line prostředí umožňuje takové skupiny, aktivně hledat a zapojovat se do nich.

#### 3. Potřeba **separace od rodičů a pečujících osob**

Dospívající touží po nezávislosti, chtějí si dělat věci podle „svého“. Potkávat nové lidi, navazovat on-line vztahy, prožívat vzrušení, objevovat svět a tak se oddělovat od rodičů. Ztráta jistoty a bezpečí rodiny, která v je v reálném světě doprovázena pocitem úzkosti a strachu tak ve virtuálním on-line prostředí není pro dospívající tak signifikantní.

#### 4. Potřeba **ventilovat frustrace**

Pocity frustrace jsou v tomto období časté a intenzivní. Virtuální prostředí umožňuje formou her, různých aplikací a soutěžení projevit zlost, vztek a agresivitu a to formou bezpečnou a snadno dostupnou.

Suler dále vyjmenovává, co **pozitivního** dospívajícím virtuální svět přináší, přičemž zmiňuje i **možnosti vlastní tvorby**, prostřednictvím vytváření blogů a webových stránek. Zároveň získávají zpětnou vazbu na svá díla. Dále zmiňuje, že dospívající velmi často hledají odpovědi na otázky z filozofie, etiky a různých dalších věd.

### 3 PREVENCE PŘED KYBERŠIKANOU

V této kapitole popíšeme, jak chápeme prevenci na úrovni školy, rodiny i jednotlivých žáků.

#### 3.1 Jak chápeme prevenci

Dle Kitliňské (2009 cit. dle Vašutová a kol., 2010, s. 101) neexistuje absolutně účinná obrana proti jevu zvaný kyberšikana. Účinnost preventivních kroků je podmíněna **zvýšením informovanosti** o jejich hrozbách, protože se dotýká stále většího počtu lidí a může mít na oběti neblahý až fatální dopad.

Prevence v dokumentu MŠMT „*Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018*“ je uvedena jako: „Pojmem **prevence** rozumíme všechna opatření směřující k předcházení a minimalizace jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky. Prevencí může být jakýkoliv typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky“. Zároveň výše zmíněný dokument zařazuje předmět našeho zkoumání - tedy kyberšikana jako jednu z forem rizikového chování a to konkrétně **Interpersonální agresivní chování** - spolu s ostatními rizikovými jevy jako: agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimedií, násilí, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus, xenofobie, homofobie. Primární prevence rizikového chování u žáků v působnosti MŠMT se zaměřuje prioritně na předcházení rozvoje rizik. (MŠMT, 2013, [online])

Elliotová uvádí, že základem prevence výskytu šikany na školách je **podpora pozitivních vzájemných vztahů** mezi žáky navzájem i vztahy mezi učiteli a žáky, tím se vytváří prostředí pro podporu sounáležitosti, bezpečí a vzájemné solidarity a rozvíjí jednání s důrazem na právní odpovědnost člověka. Učitelé by také měli dle dokumentu **zvyšovat sebevědomí žáků**, kteří se tak naučí jednat a ví si rady v nepříjemných situacích. Další úsilí pedagogů by se mělo zaměřovat na **posilování empatie mezi žáky**, tedy zvyšování citlivosti vůči druhým, **zlepšování atmosféry ve třídě** formou různých společných aktivit, dále **vést k úctě vůči druhým a dávat pozitivní zpětnou vazbu**.(Elliotová, 1995, s. 94)

Rogers (2011, s. 8) poukazuje na skutečnost, že podstata a řada mechanismů jsou u kyberšikany a tradiční psychické (nepřímé) šikany společné. Při hledání cest, jakým způsobem

zabránit vzniku kyberšikany proto potřebujeme znát nejnütnější poznatky o fenoménu šikany.

Řičan a Janošová (2010, s. 131) uvádějí dva druhy prevence a to: **primární**: tedy předcházení šikanování kdy ještě k samotnému jevu nedošlo. Další prevence je **sekundární**: účelem této prevence je zabránit opakování šikany, která se již ve škole vyskytla.

Vymezuji různé úrovně v procesu prevence:

**Prevence na úrovni školy jako celku** – zdůrazňuje vzájemnou **solidaritu pedagogů** a vedení školy, kdy záleží velmi na tom, zda se může spolehnout na ředitele, že ho „podrží“ před žáky i rodiči a nebude zlehčovat nebo se snažit „zamést“ problém výskytu šikany. Účinným prostředkem je také **kvalitní dozor** během školních přestávek a v dalších protokolech: jídelnách, šatnách. V zahraničí se osvědčil i dozor pověřením starších slušných spolužáků nebo docházením seniorů jako dobrovolníků do základních škol. **Školní řád** nastavuje pravidla obecných zásad solidarity, ohleduplnosti, každá škola může například přesně vymežit používání mobilního telefonu v rámci pobytu ve škole, včetně sankcí za porušení pravidel. V některých školách v ČR jsou již zavedeny pravidla zákazu používání mobilních telefonů, žáci například musí při vstupu do školy, odevzdat svůj mobilní telefon a je jim vrácen při odchodu ze školy. S tímto opatřením musí ovšem souhlasit všichni zúčastnění, tedy i rodiče žáků. **Etická výchova** aplikovaná na šikanu má spočívat ve vštěpování hodnot úcty ke každé lidské bytosti, k solidaritě, soucitu a obětavosti. Důležitý je i osobní příklad učitelů. **Otevřeně informovat žáky i rodiče o problému šikany** je nutno již při nástupu dětí do prvních ročníků. Pokud škola předem informuje rodiče, že zde se šikana netrpí a že se zde nejmenší a slabí chrání, budou mít ke škole větší důvěru při případném řešení problémů svých dětí.

**Prevence na úrovni tříd** – v rámci hodin etické nebo občanské výchovy si žáci mohou vytvořit například **chartu třídy**: tedy sami si definují a formulují zásady svého vzájemného chování, jako příklad uvedeme: „žáci spolu mluví slušně“ nebo „silný chrání slabého“. Na této úrovni lze také zmínit **víkendové zážitkové pobyty** pro třídy, které upevňují vzájemné vztahy žáků, rodičů i pedagogů. Jako prevenci můžeme zmínit také vyplňování **anonymního dotazníku** zjišťující zamoření šikanou ve třídě.

**Prevence na úrovni jednotlivých žáků** – formou individuálních rozhovorů učitele se žáky, kdy se pedagog zajímá o jeho plány, problémy, starosti. Tyto vzájemné rozhovory by neměl pedagog vnímat jako ztrátu času. (Řičan, Janošová, 2010, s. 111- 117)

### *Prevence na úrovni rodiny*

Rodina má mnoho funkcí a jednou z nich je také funkce ochranná, tj. chránit děti před negativními vlivy. Jak uvádí Vašutová (2010, s. 97) rodiče se svým způsobem také podílejí na rozšíření kyberšikany a to svou neinformovaností o rizicích, která sebou nové informační technologie přinášejí a pasivním přístupem ke kontrole svých dětí. Důvodem může být i skutečnost, že děti často předčí ve znalosti moderních informačních technologií své rodiče. Pokud se rodiče chtějí aktivně zapojit do ochrany svých dětí před riziky spojenými s používáním internetu mohou jak uvádí Livingston (2011 cit. dle Černá, 2013, s. 127-128) použít mediační strategie:

1. aktivní rodičovská mediace – znamená vzájemné sdílení online aktivit, kterým se dítě věnuje, povídání si o jeho zkušenostech a zážitcích z virtuálního prostředí;
2. pasivní rodičovská mediace – znamená informovat dítě o bezpečném užívání internetu, s jakými riziky se dítě může potkat a jak jim lze předcházet, jak se chovat, pokud dítě osloví neznámý člověk v online prostředí, jak čelit nechtěnému obtěžování;
3. kontrola a monitorování online aktivit dětí – tedy zpětným zjišťováním, jaké stránky dítě navštívilo;
4. technicky zaměřená mediace – znamená užití softwarových programů, umožňující filtrování nebo blokování nevhodných obsahů, které si rodič nepřeje, aby jeho dítě navštěvovalo.

Jak dále uvádí Černá (2011, s. 128-129) rodiče by měli podniknout několik následujících kroků, pokud mají podezření, že je jejich potomek vystaven kyberšikanování. Tedy pokud zjistí například následující změny: je utlumené, uzavřené, depresivní, málomluvné, smutné, neradostné, ztrácí zájem o koníčky, neschází se s kamarády, nemluví o nich, výrazně se zhoršil jeho prospěch, špatně spí, často trpí bolestmi břicha, hlavy, nebo se naopak často dostává do konfliktu se dřívějšími kamarády nebo spolužáky. **Doporučit lze následující kroky:**

- Poskytnout dítěti pomoc a porozumět jeho trápení, nezlehčovat problém, promluvit si o tom co zažilo, případně aby samo ukázalo, co se stalo, jakým způsobem je viktimizované, zda zná agresora/ku a jak dlouho problém trvá. Jakými způsoby je kyberšikanováno, jakými nástroji. Zdali jej někdo pomlouvá nebo uráží, zda mu vyhrožuje či jej ponižuje.

- Dotázat se dítěte jakým způsobem na kyberšikanu reagovalo, kde se s agresorem seznámilo, například na chatu a zabránit agresorovi technickým řešením (zrušením profilu, změnou telefonního čísla apod.) v dalším napadání dítěte. Agresora lze také záměrně ignorovat.
- Pokud útoky dále trvají, je nutné agresora upozornit, že přesahuje „hranice“ a budete řešit problém i za pomoci Policie ČR.
- Pokud je agresorem vrstevník dítěte, zjistit zda je dítě obětí i tradiční školní šikany. Promluvit s agresorem, pokud je dítěti znám, případně s jeho rodiči a oznámit vedení školy tuto skutečnost.
- Nezakazovat dítěti přístup k počítači ani mu nebrat mobilní telefon.

Teoretická část vymezuje základní pojmy související s fenoménem kyberšikana, uvádí definice kyberšikany i tradiční šikany, neboť tyto jevy jsou často provázány. V druhé kapitole této práce se zaměřujeme na období dospívání, neboť našimi respondenty v empirické části práce jsou žáci 7. a 8. tříd základních škol. Třetí kapitola je zaměřena na prevenci před kyberšikanou, jak ji popisují různí autoři, rozlišuje různé úrovně prevence a preventivní kroky pro rodiče, kteří mají podezření, že je jejich dítě obětí kyberšikany. V příloze této bakalářské práce najdeme popis realizovaných projektů na území České republiky a pravidla bezpečného užívání internetu, které dle našeho názoru patří k „internetové gramotnosti“ nezbytné při pohybu v online prostředí. Jenom znalost a dodržování těchto pravidel pomůže dětem k bezpečnému využívání Internetu, minimalizaci možných rizik, ale také ke schopnosti reagovat, když riziková situace nastane.

## **PRAKTICKÁ ČÁST**

## 4 METODOLOGIE VÝZKUMU

### 4.1 Výzkumný problém

Tento výzkumný projekt je zaměřen na aktuální téma, kterým je kyberšikana, která může mít pro děti a mládež fatální následky. Kyberšikanu vnímám jako riziko, které děti a mládež ty ohrožuje v online světě. Z mého pohledu jsou adolescenti skupinou, která se do nových věcí a příležitostí pouští velmi rychle, mnohdy bez uvědomění si nebezpečí, které pohyb na sociálních sítích může přinést. Na základě zvoleného tématu této práce byl stanoven **výzkumný problém**. Jedná se o deskriptivní výzkumný problém, který popisuje stav nebo výskyt určitého jevu.

Výzkumným problémem je informovanost žáků ŽS na Zlínsku o problematice kyberšikany.

### 4.2 Cíl výzkumu

#### Hlavní cíl výzkumu

Hlavním cílem je zjistit, jaké mají žáci ZŠ na Zlínsku znalosti o problematice kyberšikany a zda mají nějakou osobní zkušenost s kyberšikanou.

#### Dílčí cíle výzkumu

1. Zjistit, zda respondenti znají pojem kyberšikana, její projevy a zda považují kyberšikanu za nebezpečnou.(položka dotazníku č.3-5, 8, 18)
2. Zjistit, zda respondenti mají profil na sociální síti a jaké informace o sobě zveřejňují.(položka dotazníku č. 6,7)
3. Zjistit, zda jsou a jakým způsobem žáci získávají informace o problematice kyberšikany.(položka dotazníku č.9, 16, 19 )
4. Zjistit, zda se škola podílí na informovanosti respondentů o kyberšikaně a zda respondenti oceňují tuto výuku.(položka dotazníku č. 10,11,17,20)
5. Zjistit, zda jsou žáci obeznámeni s pravidly bezpečného užívání internetu.(položka dotazníku č. 12,19)

6. Zjistit, zda mají respondenti osobní zkušenosti s nějakou formou kyberšikany.(položka v dotazníku č 13)
7. Zjistit, zda žáci vědí, jak správně jednat a kde hledat informace v případě, že se stanou obětí kyberšikany.(položka dotazníku č. 14,15)

### 4.3 Výzkumné otázky

K dosažení výzkumného cíle jsme si stanovily hlavní výzkumnou otázku:

**Mají žáci ZŠ na Zlínsku dostatečné znalosti o problematice kyberšikany a mají s kyberšikanou osobní zkušenost?**

**Dílní výzkumné otázky:**

1. Znájí respondenti pojem kyberšikana, její projevy a považují kyberšikana za nebezpečnou?
2. Mají dotazovaní respondenti profil na nějaké sociální síti a jaké informace o sobě zveřejňují?
3. Jakým způsobem jsou žáci informováni o problematice kyberšikany?
4. Informuje škola respondenty o kyberšikaně, a jak jsou tyto informace respondenty oceněny?
5. Dokáží respondenti určit pravidla bezpečného užívání internetu?
6. Mají dotazovaní respondenti osobní zkušenost s nějakou formou kyberšikany?
7. Vědí respondenti, jak správně jednat, a kde vyhledat informace v případě, že se stanou obětí kyberšikany?



#### 4.4 Volba výzkumné strategie, metod a technik

S ohledem na stanovené cíle byl zvolen kvantitativní výzkum a jako metoda sběru dat byl zvolen dotazník. Dle Chrásky (2007, s. 163) „je dotazník soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které respondent odpovídá písemně“. Položky v dotazníku byly zvoleny uzavřené-dichotomické i polytomické a polouzavřené otázky a jedna otevřená otázka. Obsah, který položky zjišťovaly byly vedle faktických demografických údajů i položky zjišťující znalosti a vědomosti, především o projevech kyberšikany a znalosti bezpečnostních pravidel při pohybu na internetu a sociálních sítích. Dotazník obsahoval celkem 20 položek.

#### 4.5 Výzkumný vzorek a způsob jeho výběru

Výzkumný vzorek jsme zvolili záměrný, který se vyznačuje tím, že „o výběru jistého prvku nerozhoduje náhoda, ale buď úsudek výzkumníka, nebo úsudek zkoumané osoby“ (Chráska, 2007, s. 22). V našem případě šlo o záměr zkoumat žáky jen z oblasti Zlínska. Naším záměrem bylo získat více jak 100 respondentů. Formou e-mailové zprávy jsme oslovili kanceláře základních škol ve Zlíně a okolí. Našemu požadavku o provedení výzkumu vyšla vstříc základní škola na Slovenské ulici ve Zlíně a základní škola na ulici Dřevnická ve Zlíně. Byla nám zprostředkována návštěva v hodinách žáků 7,8. tříd. Výzkumu se zúčastnilo celkem 113 respondentů.

#### 4.6 Pilotní ověření dotazníku

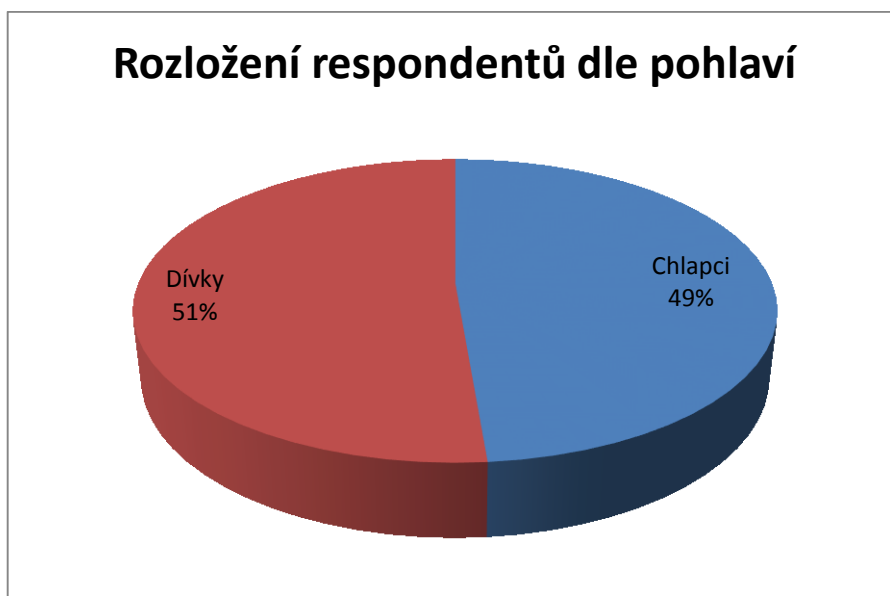
Před samotným zahájením výzkumu jsme provedli pilotní ověření správné formulace položek a náležitostí v dotazníku. O vyplnění dotazníku bylo požádáno 8 žáků 7. třídy, kteří byli na besedě v knihovně. Při vyplňování dotazníků jsme nezaznamenali žádné potíže nebo nejasnosti, kterým by žáci nerozuměli. Zpětnou vazbou nám bylo, že jim byl dotazník jasný a srozumitelný. Z toho jsme vyvodili závěr, že je dotazník správně koncipovaný.

## 5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Na následujících stránkách jsou graficky vyjádřeny výsledky dotazníkového šetření. Tabulky k jednotlivým položkám jsou přílohou této práce. Celkový počet zpracovaných dotazníků je 113. Na některé položky byla možnost více odpovědí. Dotazník obsahoval celkem 20 otázek.

### Otázka č. 1: Jaké je pohlaví respondentů?

Graf č. 1: Rozložení respondentů dle pohlaví

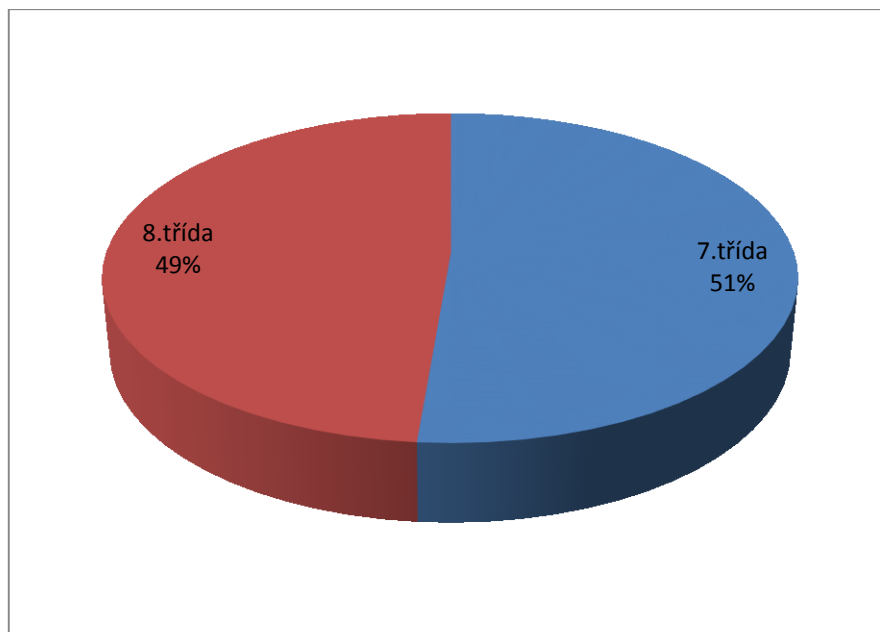


*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Graf č. 1 předkládá složení respondentů na základě jejich pohlaví. Z celkového počtu respondentů 113 (100%) je 55 chlapců (49%) a 58 dívek (51%). Poměr chlapců a dívek je téměř totožný.

**Otázka č. 2: V současné době jsi žákem:**

Graf č. 2: Rozdělení žáků podle třídy, kterou navštěvují

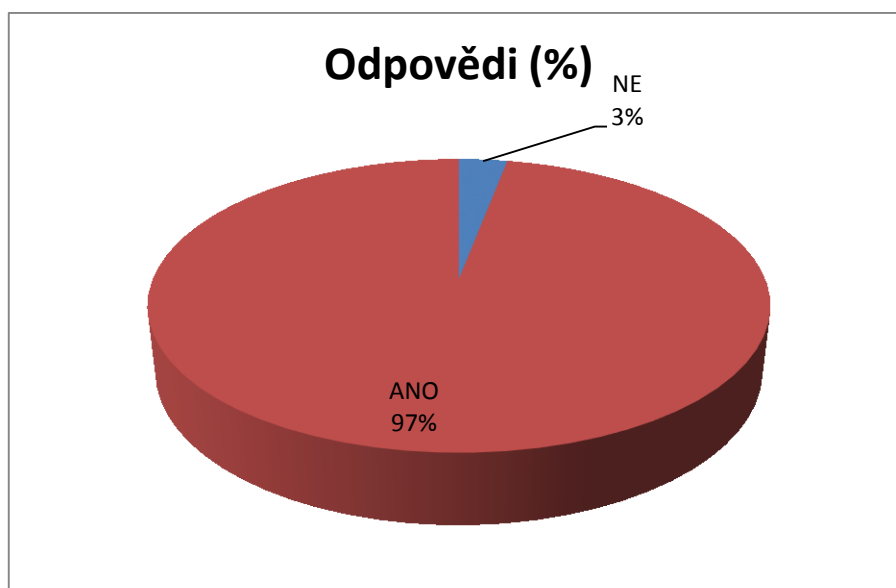


*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Graf č.2 uvádí, jakou třídu zkoumaní respondenti navštěvují. Z celkového počtu respondentů 113 (100%) navštěvuje 7.třídu 58 (51%), a 8.třídu (49%) respondentů.

**Otázka č. 3: Víš, co znamená pojem kyberšikana?**

Graf č. 3: Víš, co znamená pojem kyberšikana?

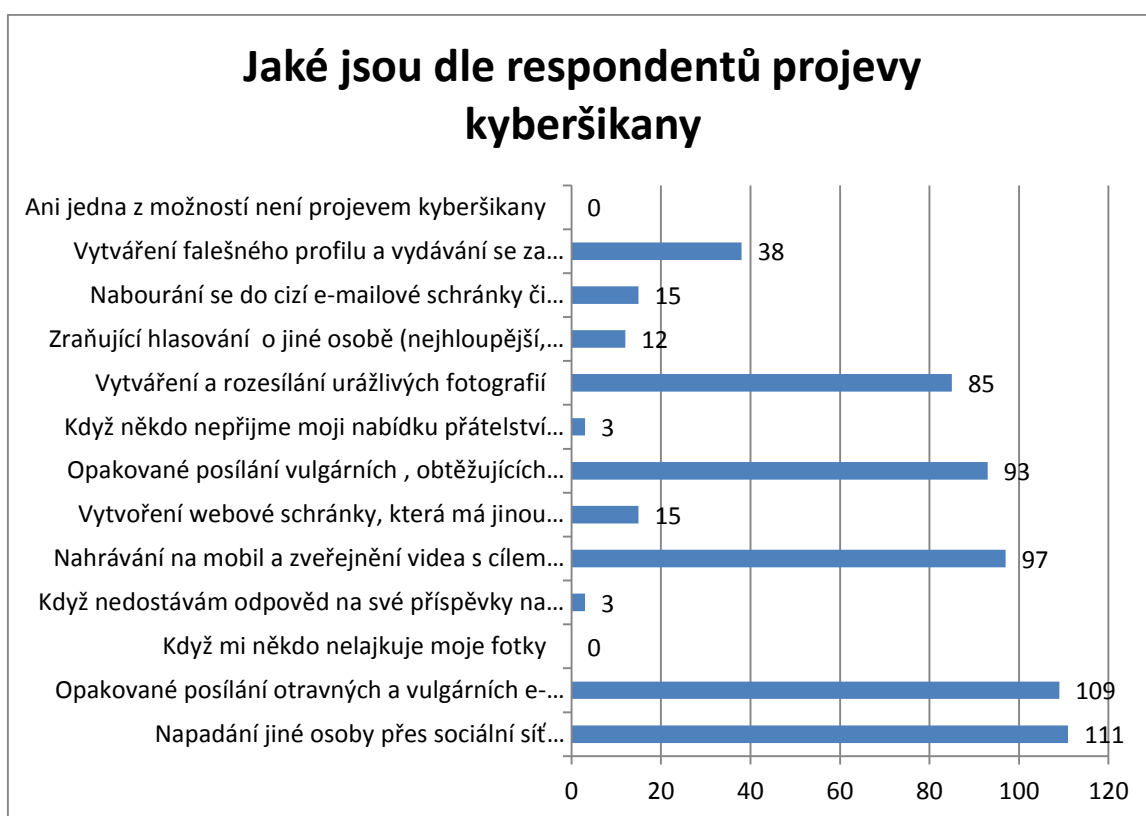


*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Graf č. 3 uvádí, kolik respondentů se domnívá, že ví, co znamená pojem kyberšikana. Z výzkumu vyplývá, že z celkového počtu respondentů 113 (100%) se domnívá, že ví 110 respondentů (97%) a celkem 3 respondenti (3%) neví, co tento pojem znamená. Výsledky nám v tomto případě ukazují jen to, co si respondenti o svých znalostech myslí. Zajímavé bude porovnání s výsledky další položky č. 4, kde zkoumáme znalosti respondentů v této oblasti.

#### Otázka č. 4: Jaké jsou podle tebe projevy kyberšikany?

Graf č. 4: Představa respondentů o projevech kyberšikany



(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)

Graf č. 4 předkládá výsledky, kde měli respondenti odpovědět a mohli vybrat několik odpovědí, jaké jsou podle nich projevy kyberšikany. Celkem bylo na výběr 13 odpovědí, z nichž 4 byly špatné. Celkem respondenti označili 581 odpovědí, z čehož vyplývá, že průměr je 5 odpovědí na jednoho respondenta. 111 z respondentů uvádí jako projev kyberšikany napadání jiné osoby přes sociální síť, 109 uvádí opakované posílání otravných a

vulgárních e-mailů, 97 respondentů označuje jako projev kyberšikany nahrávání na mobil a zveřejnění videa, 93 z respondentů odpovědělo, že opakované posílání otravných a SMS zpráv považuje za projev kyberšikany. 85 uvádí vytváření a rozesílání urážlivých fotografií, 38 respondentů uvedlo vytváření falešného profilu a vydávání se za jinou osobu, 15 uvedlo nabourání se do cizí e-mailové schránky či krádež identity profilu, 3 považují za projev kyberšikany když nedostávají odpověď na své příspěvky na sociální síti, 15 z nich uvedlo vytvoření webové stránky, která má jinou osobu zesměšnit, 3 uvedlo, když někdo nepřijme moji nabídku přátelství na facebooku., žádný z respondentů neuvedl, tedy (0) když mi někdo „nelajkuje“ moje fotky a rovněž (0) odpovědělo, že ani jedna z možností není projevem kyberšikany. Graf jednoznačně přehledně ukazuje, že respondenti znají více jak jednu možnost projevů kyberšikany. Průměr na jednoho respondenta vychází 5 správných odpovědí. Na druhou stranu někteří respondenti považují za projev kyberšikany, když jim nedostávají zpětnou vazbu na nabídku přátelství na sociální síti (3) nebo druzí neodpovídají na jejich příspěvky (3). Skutečně se dle výsledků ukázalo, že respondenti ví, co znamená pojem kyberšikana, v položce č. 3 odpovědělo 97% respondentů, že se domnívá, že ví, co pojem kyberšikana znamená a také se to prokázalo touto položkou č. 4, kdy správně určily projevy tohoto jevu.

#### Otázka č. 5: Myslíš si, že může být kyberšikana nebezpečná?

Graf č. 5: Nebezpečnost kyberšikany dle respondentů



(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)

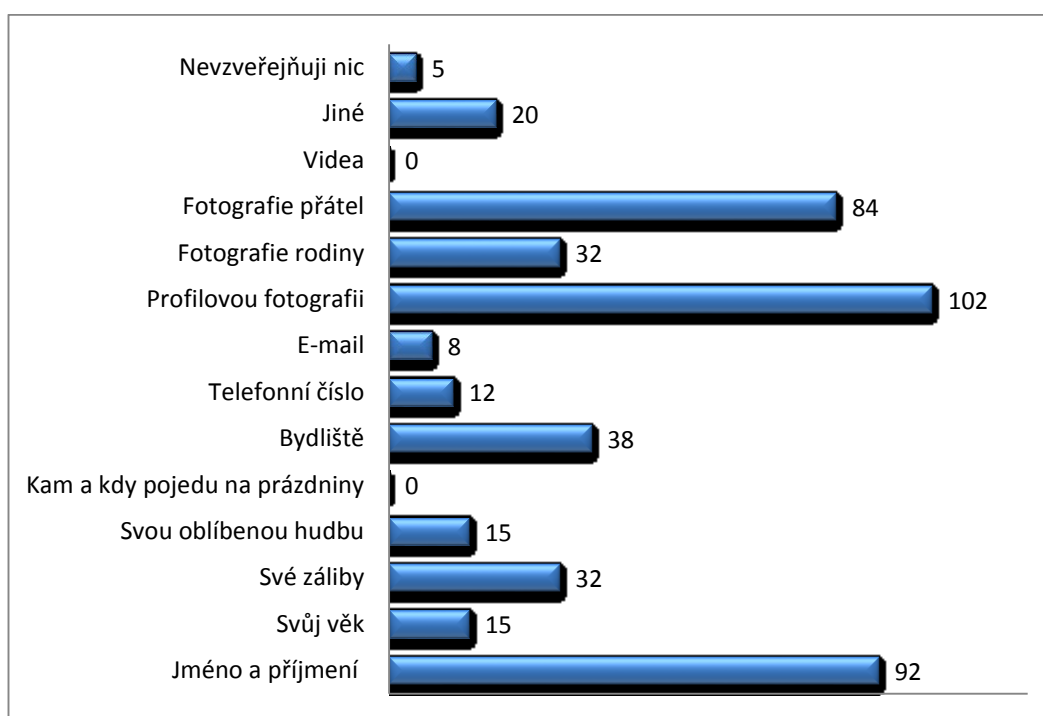
Graf č. 5 zobrazuje odpovědi na výše uvedenou otázku, z celkového počtu respondentů 113 (100%) uvedlo 100 (89%) respondentů považuje kyberšikanu za nebezpečnou a 5 (4%) odpovědělo, že ji nepovažují za nebezpečnou a 8 (7%) odpovědělo, že neví, zda je kyberšikana nebezpečná. Z uvedeného vyplývá, že respondenti jsou si vědomi nebezpečnosti kyberšikany. Zda jsou obavy oprávněné ukazuje graf č. 13, který podává přehled výsledků, zda se osobně respondenti setkali s nějakým projevem kyberšikany.

### Otázka č. 6: Máš svůj profil na některé sociální síti?

Položkou č.6 jsme se dotazovali, zda mají respondenti profil na některé sociální síti, 113 (100%) respondentů odpovědělo, že mají profil na sociální síti. Tento vývoj nás nepřekvapil a souvisí i se stále větší dostupností internetu, potřebou být členem vrstevnické skupiny, jak jsme již popsali v teoretické části této práce a rychlým rozvojem informačních technologií.

### Otázka č. 7: Jaké informace zveřejňuješ na svém profilu na sociálních sítích?

Graf č. 6: Informace, které o sobě respondenti zveřejňují

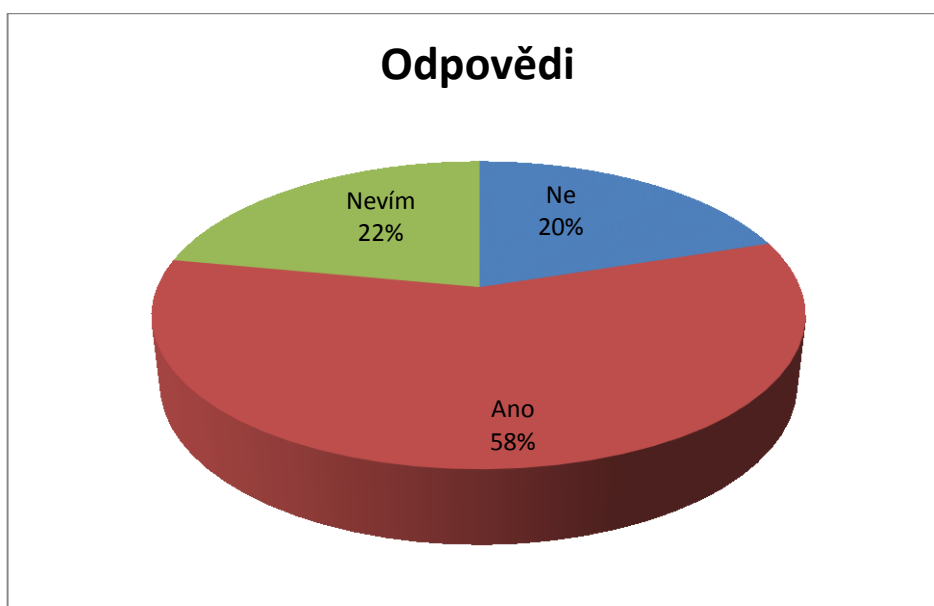


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)

Z celkového počtu odpovědí 455 odpovědělo 92 respondentů, že zveřejňuje své jméno a příjmení, 15 svůj věk a 32 své záliby, 15 uvedlo, že zveřejňuje svou oblíbenou hudbu, 0 nezveřejňuje kam a kdy pojedete na prázdniny, 38 uvádí na svém profilu své bydliště a 12 své telefonní číslo a 8 svůj e-mailovou adresu, 102 zveřejňuje svou profilovou fotografii a 32 fotografie rodiny, 84 respondentů uvedlo, že zveřejňují fotografie svých přátel, 0 nezveřejňuje žádná videa, 20 uvedlo odpověď jiné, mezi nejvíce frekventované odpovědi bylo: fotografie z prázdnin, fotografie psa, domácího mazlíčka, ze sportovního oddílu, z veřejného vystoupení, z výletu, 5 nezveřejňuje na svém profilu nic. Uvádění osobních údajů, zejména identifikačních jako je jméno a příjmení, telefon, e-mail, věk, bydliště se shoduje s výsledkem následující položky č. 8, kdy 20% respondentů si není vědomých zneužitelnosti zveřejňovaných informací. Dalších 22% v položce č. 8 uvedlo, že neví, zda mohou být informace zneužity. Dle výzkumné zprávy z projektu Nebezpečí internetové komunikace III z roku 2010 72,97 % dětí sdílí své jméno a příjmení na sociální síti, dále 65,8 zveřejňuje svou e-mailovou adresu a 22,8 % své telefonní číslo a 58,4% svou osobní fotografii.

**Otázka č.8: Myslíš si, že by mohly být údaje, které o sobě zveřejňuješ na sociálních sítích zneužity jiným člověkem?**

Graf č. 7: Zneužitelnost informací dle respondentů

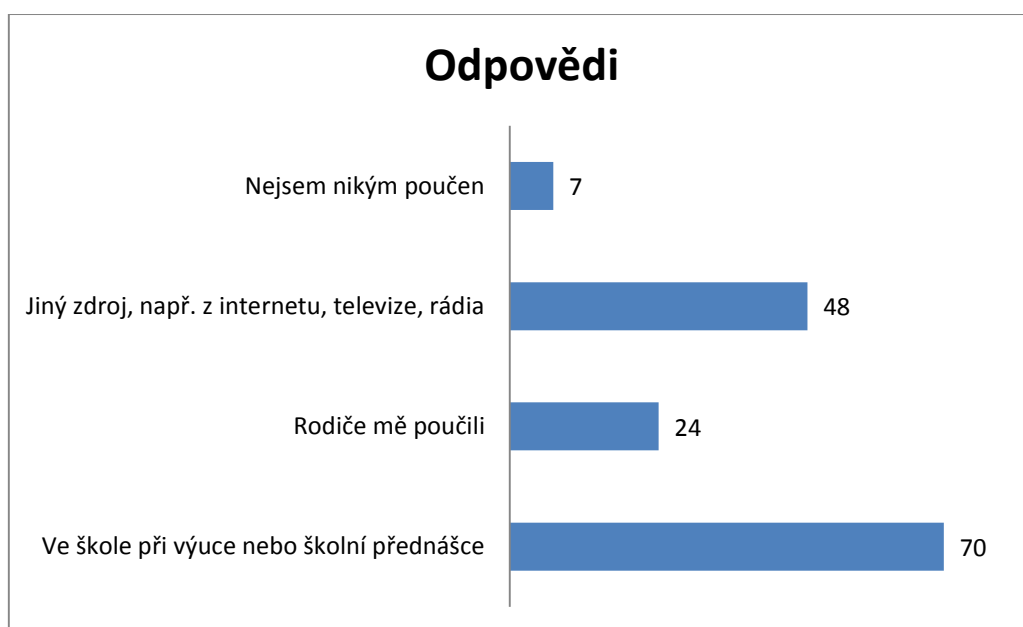


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)

Vědomí zneužitelnosti informací uvedla více jak polovina dotázaných respondentů, a to přesně 65 (58%) z celkového počtu 113 respondentů. Záporně odpovědělo celkem 23 (20%). Je patrné, že 25 (22%) odpovědělo na tuto otázku, že neví, což odpovídá výsledkům z předchozí položky, kdy část respondentů uvádí na svém profilu své identifikační údaje.

### Otázka č. 9: Kde, nebo od koho jsi se dozvěděl/a nejvíce informací o kyberšikaně?

Graf č.8: Kde respondenti získali informace o kyberšikaně (počty odpovědí)



(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)

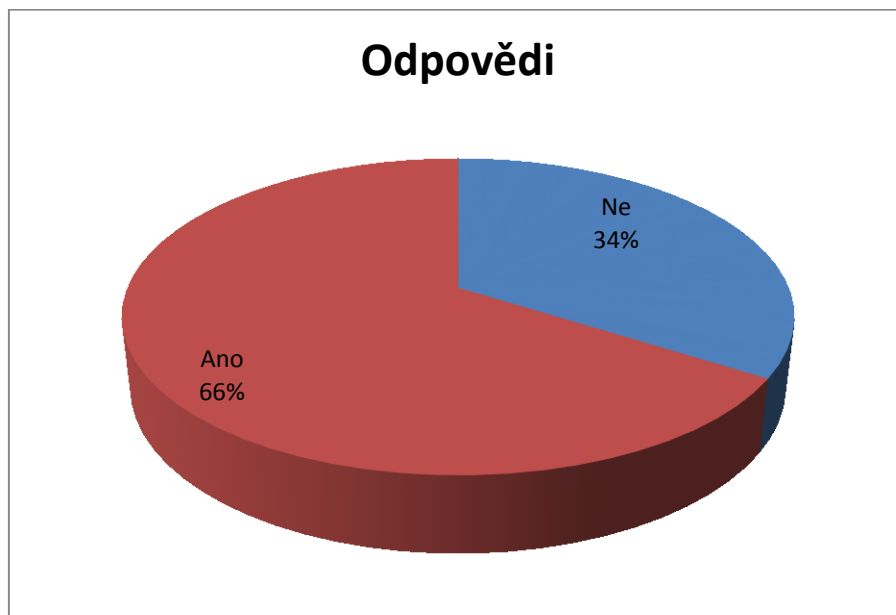
Zde jsme zkoumali zdroje informací. V této položce mohli respondenti zatrnout více odpovědí. Celkem jsme získali 149 odpovědí pro tuto položku, 70 respondentů získalo informace o kyberšikaně ve škole při výuce nebo školní přednášce, 24 byli poučeni rodiči a 48 uvedlo jako zdroj informací „jiný zdroj“ např. z internetu, televize, rádia. 7 uvedlo, že nebyli nikým poučeni o kyberšikaně. Z výsledků je patrné, že škola se podílí na prevenci rizikového chování jakým je kyberšikana nejvíce ze všech možných zdrojů informací. Překvapilo nás, že jen 24 respondentů bylo poučeno svými rodiči. Je otázkou proč tomu tak je, zda si rodiče nejsou vědomi nebezpečí jevu, nebo své potomky dostatečně nekontrolují, nebo se nezajímají, co jejich děti na internetu dělají? Je také možné, že tato situace souvisí



s tím, že jsou rodiče více pracovně vytíženi a čím dál více nechávají výchovu svých potomků na institucích.

**Otázka č. 10: Měli jste ve škole besedu nebo výuku na téma kyberšikany?**

Graf č. 9: Měli jste ve škole besedu nebo výuku na téma kyberšikany?

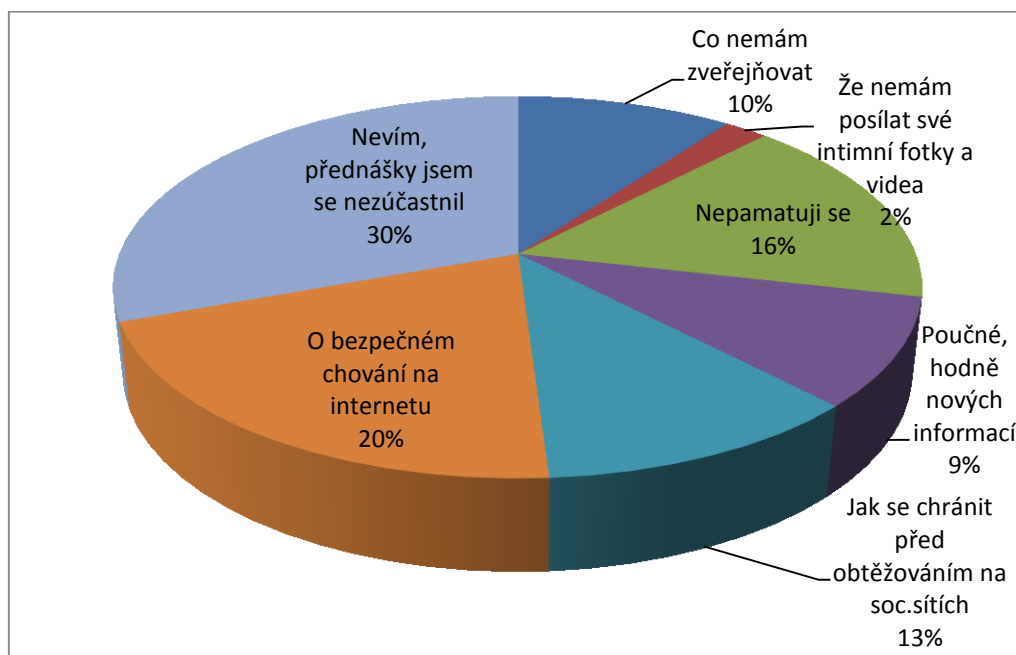


*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tato položka byla vložena jako kontrolní k předchozí položce č. 10, abychom se ujistili, že respondenti uvádí pravdivé údaje. 75 tj. (66%) respondentů odpovědělo, že měli nějakou výuku nebo besedu na dané téma, což se téměř shoduje s výsledkem předchozí položky, „kde respondenti získali informace o kyberšikaně“. Záporně odpovědělo 38 tj. (34%) respondentů.

Otázka č. 11: Pokud ANO, napiš, co považuješ za přínos této přednášky:

Graf č. 10. Osobní přínos přednášky pro respondenty



(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)

Z celkového počtu 113 (100%) na tuto otevřenou otázku odpovědělo 12 (10%) respondentů, že se dozvěděli, co nemají zveřejňovat, 2 (2%) byli obohaceni o informaci, že nemají posílat své intimní fotografie, 12 (16%) uvedlo, že si nepamatují, tudíž pro ně přednáška neměla žádný osobní přínos, 10 (9%) respondentů hodnotí přednášku či výuku jako poučnou, kde se dozvěděli nové informace a 14 (13%) zjistilo, jak se chránit před obtěžováním na sociálních sítích. Dále 23 (20%) respondentů, jako přínos přednášky považuje informace o bezpečném chování na internetu a 34 (30%) uvedlo, že neví, protože se přednášky nezúčastnili.

Otázka č. 12: Vyber, co podle tebe patří k pravidlům bezpečného užívání internetu a sociálních sítí.

Graf č. 11: Pravidla bezpečného internetu dle respondentů(počet odpovědí)

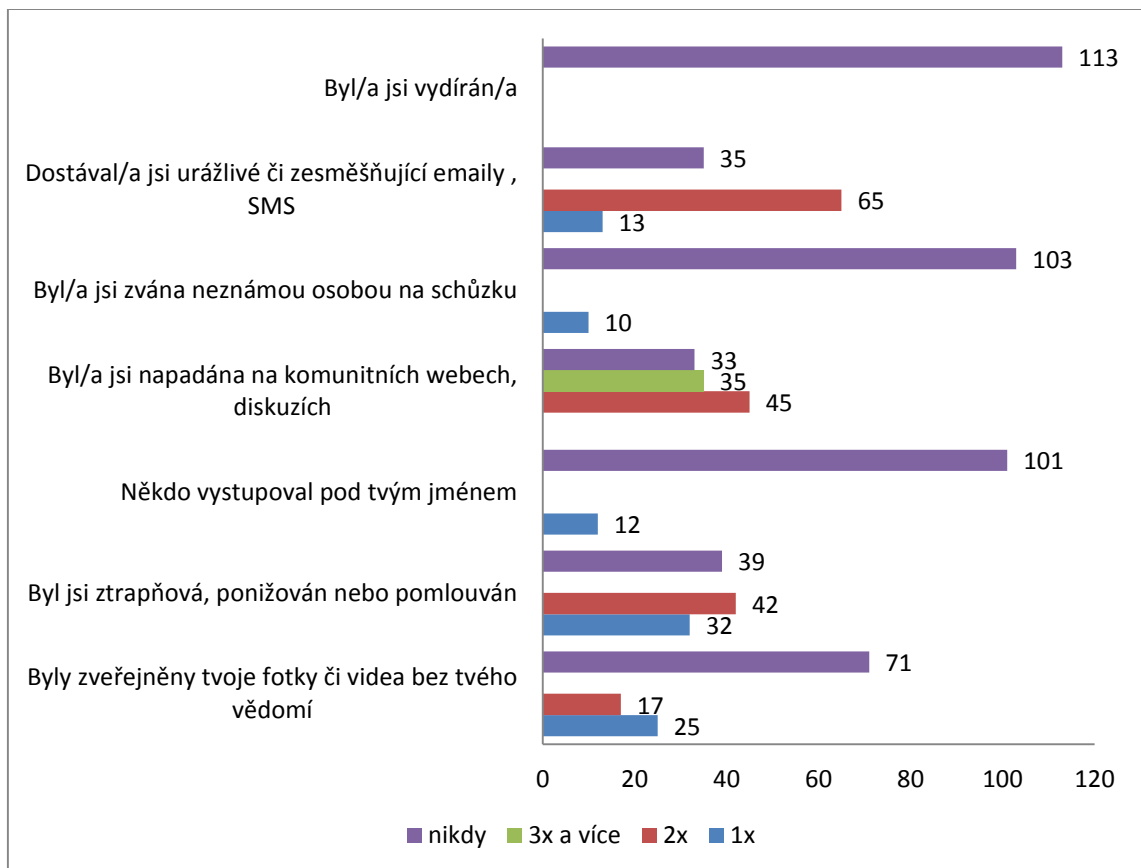


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)

Z celkového počtu odpovědí: 350 vychází průměr 3 odpovědi na jednoho respondenta. 86 z nich uvedli, že k pravidlům patří neposílat své fotografie a videa, a vůbec ne intimní, dále 88 respondentů vybralo „nedomlouvat si schůzku.“ 15 si není vědomo, že k pravidlům patří nesdělovat svou e-mailovou adresu a také 7 nesdělovat své telefonní číslo. 81 Respondentů uvedlo jako pravidlo uchovávat své hesla v tajnosti a 7 neodpovídat na neslušné vzkazy přes internet, 18 vybralo možnost opustit webové stránky s šokujícími obrázky nebo videi a 15 nevěřit každé informaci na internetu, 5 vybralo možnost svěřit se někomu dospělému, pokud ho něco na internetu vyděsí a 28 přestat komunikovat s tím, s kým komunikovat nechci. Z výsledků je zřejmé, že respondenti si za nejdůležitější pravidla, či zásady při komunikaci online vybrali „neposílat nikomu své fotografie a vůbec ne intimní ani kamarádům a nedomlouvat si schůzku s neznámým člověkem přes internet.“ Jsou si tedy vědomi nebezpečí takového jednání a jsou správně informováni. Otázkou je, zda tyto zásady či pravidla dodržují.

**Otázka č. 13: Kolikrát se Ti v posledním měsíci stalo jednání, které je uvedené v této tabulce?**

Graf č. 12: Zkušenosti respondentů s kyberšikanou



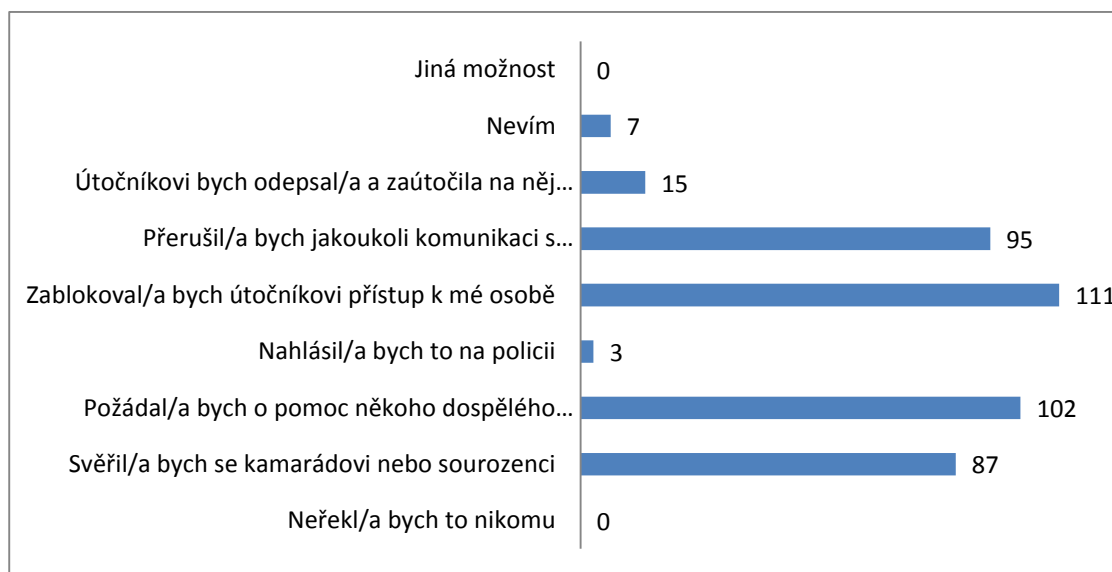
*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Graf č.12 předkládá odpovědi respondentů na otázky týkající se osobní zkušenosti s kyberšikanou. Z analýzy dotazníku vyplývá, že 71 respondentů se nesetkalo s tím, že by byly jeho fotografie či videa zveřejněny, 1x se s tímto jednáním setkalo 25 respondentů a 17 dokonce 2x. Dále jsme se dotazovali, zda byli respondenti někdy ztrapňováni nebo ponižováni či pomlouvání, tuto zkušenost nemá 39 z nich, 32 respondentů se setkalo s tímto jednáním 1x a 42 dokonce 2x. 101 respondentů se nikdy nesetkalo s tím, že by někdo vystupoval pod jejich jménem, ale 12 respondentů se s tímto jednáním setkalo 1x. Z další analýzy vyplynulo, že 83 z respondentů nebylo nikdy napadáno na komunitních webech nebo diskuzních fórech, tuto zkušenost má 35 z nich více než 3x, a 45 respondentů 2x. Dále jsme se dotazovali, zda respondenti dostávali urážlivé či zesměšňující maily nebo zprávy. Z výsledků vyplývá, že 35 nemá tuto zkušenost, 65 má 2x a 13 má 1x tuto zkušenost. Na

otázku, zda byli někdy respondenti vydírání odpovědělo všech 113 respondentů že nikdy. Nejčastěji byla zmiňovaná forma kyberšikany, tedy urážlivé nebo zesměšňující e-maily nebo SMS a také napadání a pomlouvání na komunitních webech a diskuzích, což může být ovlivněno dostupností (100%) respondentů má profil na některé sociální síti. Z výzkumu projektu Nebezpečí internetové komunikace III vyplývá, že respondenti uvádějí jako nejčastější a to v 31,6% verbální útoky přes sociální síť a dále 23,43 uvádí obtěžování pomocí mobilního telefonu nebo e-mailu. Z našeho výzkumu vyplývá, že 39,5% našich respondentů bylo napadáno na komunitních webech a diskuzích.

#### Otázka č. 14: Co bys dělal/a kdyby ses stala obětí kyberšikany? (i více odpovědí)

Graf č. 13: Reakce na kyberšikanu dle respondentů



(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)

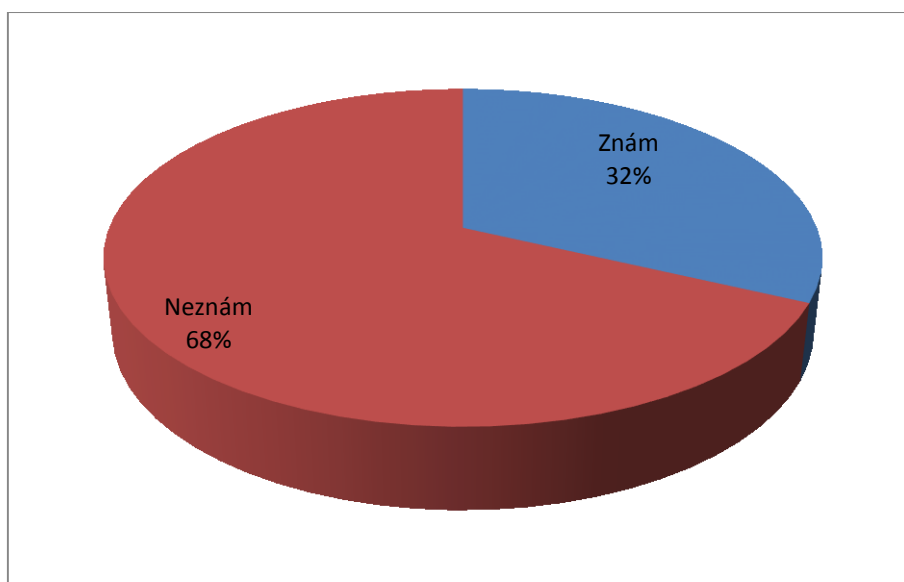
Graf č. 13 předkládá výsledky na výše uvedenou otázku. Respondenti mohli zvolit více možností. Celkem bylo 420 odpovědí, což je průměr na respondenta 3,7 odpovědi. Odpověď „nikomu bych to neřekl“ nezvolil žádný respondent. Možnost svěřit se kamarádovi nebo sourozenci zvolilo celkem 87 respondentů a 102 respondentů by požádalo o pomoc někoho dospělého (učitele nebo rodiče). Možnost nahlásit kyberšikanu vůči své osobě na policii zvolili 3 respondenti a 111 respondentů by zablokovalo přístup útočníkovi, 95 by přerušilo komunikaci s útočníkem a 7 by na útočníka zaútočilo taky. Možnost neví nebo uveď jinou možnost nezvolil žádný respondent. Z výsledku vyplývá, a to doporučují i zá-

sady bezpečného užívání sociálních sítí, dle zásady přestat komunikovat, blokovat útočníka, a svěřit se někomu. Respondenti se evidentně správně orientují při představě, že by byli obětí kyberšikany.

**Otázka č. 15: Znáš některé z těchto internetových stránek:**

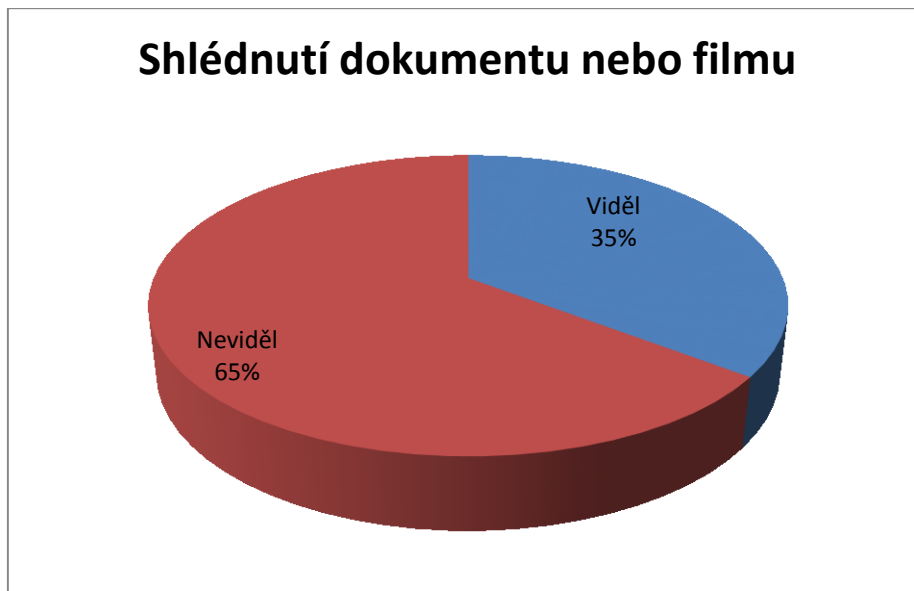
**www.e-bezpeci.cz; www.pomoconline.cz; www.linkabezpeci.cz; www.safeinternet.cz?**

Graf č. 14: Znalost uvedených webových stránek



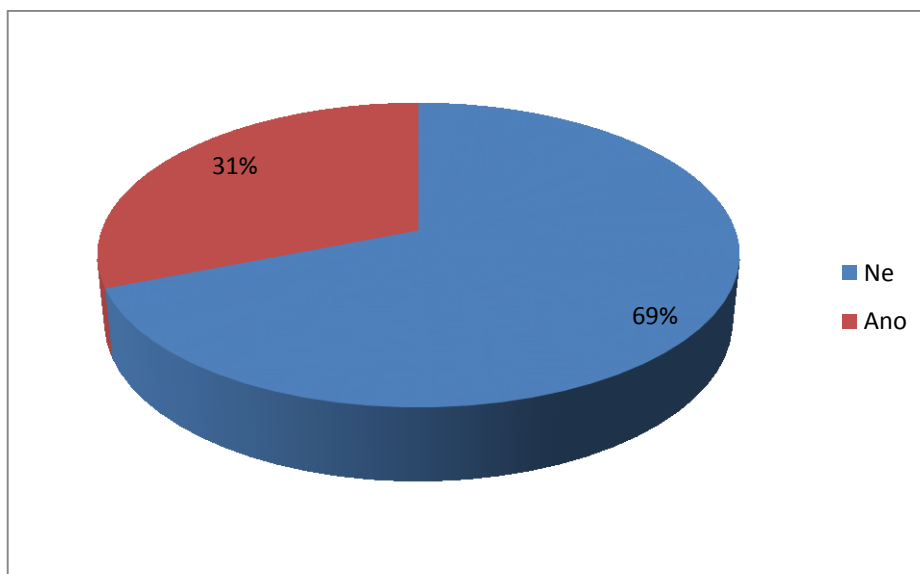
*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Graf č. 14 předkládá výsledky zjištění, zda jsou respondenti obeznámeni s webovými stránkami na internetu, které nabízí pomoc při řešení kyberšikany. Z celkového počtu 113 (100%) respondentů uvedlo, 36 (32%), že znají některou z těchto stránek, naopak 77 (68%) neznalo ani jednu. Vzhledem k velké neznalosti těchto stránek, zřejmě nebyly součástí besed o kyberšikaně ve škole. Nebo si žáci tyto informace nepamatují. Pokud ale 66 % žáků uvádí v položce č. 10, že měli besedu a jen 32 % má tyto informace, je na zvažovanou efektivnost, s jakou se děti k těmto informacím mají dostat.

**Otázka č. 16: Viděl jsi nějaký film o šikaně nebo kyberšikaně?**Graf č. 15: Shlédnutí dokumentu nebo filmu

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Graf č.15 předkládá četnost odpovědí na výše uvedenou otázku. Z analýzy dotazníku vyplynulo, že 40 (35%) respondentů vidělo nějaký dokument nebo film o kyberšikaně nebo šikaně, 73 (64%) nevidělo žádný dokument či film.

**Otázka č. 17: Měl/a bys zájem o nějaké další přednášky nebo besedy na téma kyberšikany?**Graf č. 16: Zájem o další přednášky nebo besedy

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Graf č. 16 předkládá analýzu položky, která se ptala respondentů, zda by měli zájem o další přednášky nebo besedy na téma kyberšikany. Z odpovědí vyplynulo, že 35 (31%) respondentů odpovědělo, že by mělo zájem, 78 (69%) by zájem nemělo. Výsledek koresponduje s položkou č. 18, kdy 76% respondentů uvedlo, že nemají obavy z kyberšikany. Otázkou je, čím to je. Většina dětí uvádí kyberšikanu jako nebezpečný jev, ale zároveň nemají touhu po dalších informacích. Je možné to také přičíst k tomu, že o kyberšikaně mají již dostatečné množství informací? Důvodem těchto výsledků může být také to, že informace o kyberšikaně a chování na internetu, jsou dětem předkládány nezáživnou formou.

#### **Otázka č. 18: Máš obavy z kyberšikany?**

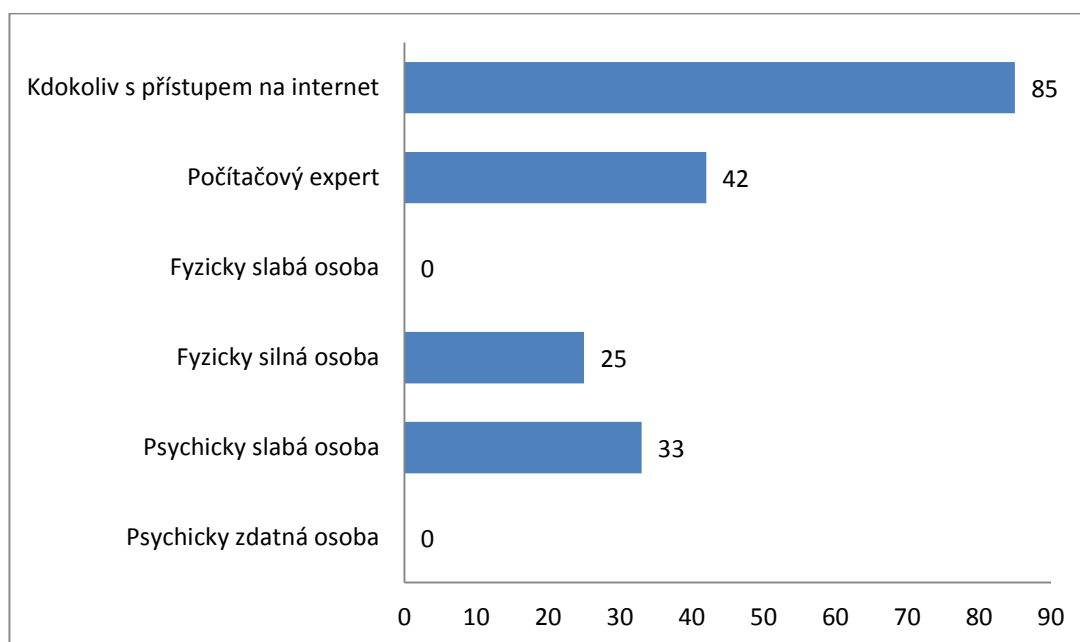
Graf č. 17: Obavy z kyberšikany



*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

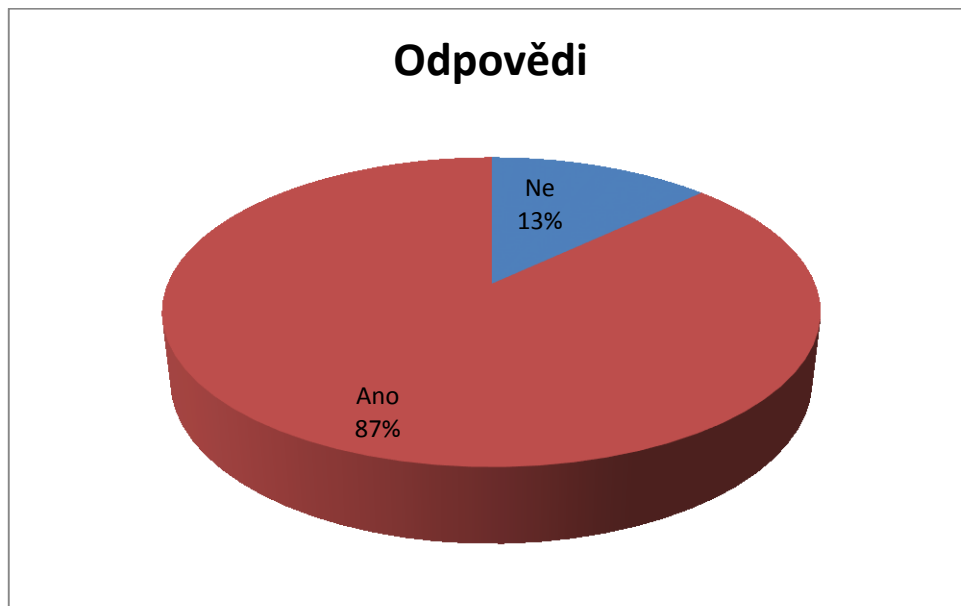
Graf č.17. Z analýzy položky vyplývá, že 24% respondentů má obavy kyberšikany a 76% nemá obavy z kyberšikany. V položce č. 5 uvádí převážná většina, že kyberšikana je nebezpečná, ale zároveň 76% respondentů nemá obavy z kyberšikany. Respondenti si zřejmě věří, že by dokázali správně reagovat – znají pravidla, což bylo prokázáno položkou č. 12.



**Otázka č. 19: Kdo se podle Tebe může stát internetovým útočníkem?**Graf č. 18: Kdo dle respondentů může být internetovým útočníkem

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)

Graf č.18. Celkem jsme obdrželi 185 odpovědí na výše uvedenou položku, 33 respondentů se domnívá, že útočníkem může být psychicky slabá osoba, 25 respondentů uvedlo jako útočníka fyzicky silnou osobu a 42 se domnívá, že útočníkem se může stát počítačový expert a 85 respondentů odpovědělo, že útočníkem může být kdokoliv s přístupem k internetu. Nejvíce zmiňovanou odpovědí je: kdokoliv s přístupem na internet a počítačový expert. Respondenti uvedli ve většině případů správnou odpověď, a to, že útočníkem může být *kdokoliv*, což také uvádí autor Kolář.

**Otázka č. 20: Považuješ své znalosti o problematice kyberšikany za dostačující?**Graf č. 19: Vlastní sebehodnocení respondentů o znalostech kyberšikany

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Graf č. 19 uvádí, že 98 (87%) respondentů považuje své znalosti o problematice kyberšikany za dostačující, 15 (13%) odpovědělo záporně. Pokud 87% respondentů považuje své znalosti o problematice kyberšikany za dostačující, pak tento výsledek koresponduje s výsledkem, kdy jsme se dotazovali, zda mají respondenti zájem o další výuku či přednášky. Zájem by nemělo 69% ze 113 respondentů. Zvýšená informovanost o problematice byla prokázána položkou č. 4, 12, kdy většina respondentů správně určila projevy jevu i pravidla bezpečného užívání internetu. Nicméně jsou zde i respondenti, kteří mají zájem o informace, a to 31%, a dále 13% uvádí, že své znalosti považuje za nedostatečné a právě zde je prostor pro další vzdělávání v této oblasti.

## 6 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ

Hlavním cílem práce bylo zjistit informovanost žáků o problematice kyberšikany, zda jsou obeznámeni s tímto jevem, zda správně určí, projevy tohoto jevu a vědí, jak tomuto riziku předcházet a znají zásady bezpečné práce s internetem. Výzkumu se zúčastnilo celkem 113 respondentů. Jak jsme již uvedli, pro výzkumné šetření byla zvolena kvantitativní metoda za pomoci dotazníku. Kapitola shrnuje zjištěná data a odpovídá na dílčí výzkumné cíle.

Prvním dílčím cílem bylo zjistit, zda respondenti znají pojem kyberšikana, zda znají projevy tohoto jevu, a jestli tento jev považují za nebezpečný. Z výzkumu vyplynulo, že 97% žáků je obeznámeno s pojmem a dovedou správně určit projevy tohoto jevu, respondenti uváděli správně více jak tři projevy, což považujeme za velmi dobrou informovanost. Nejvíce uváděli možnost „Opakované posílání otravných a vulgárních e-mailů“ a také vědí, že nahrávání na mobil a zveřejňování videa jiné osoby je projevem kyberšikany. Celkem 89% respondentů považuje kyberšikanu za nebezpečnou.

Druhý dílčí cíl se zaměřoval na zjištění, zda mají respondenti profil na některé sociální síti a jaké informace o sobě zveřejňují. Z výsledků vyplynulo, že 100% respondentů má profil na nějaké sociální síti. Tento výsledek nás nepřekvapil, protože zkoumaný výzkumný vzorek jsou žáci 7,8. tříd, tedy žáci v období pubescence, kteří navazují rychle nová přátelství a mají potřebu vztahů a kontaktů se svými vrstevníky a jsou zdatní v užívání nových informačních technologií. Na svém profilu na sociální síti respondenti nejvíce zveřejňují svou profilovou fotografii (102) a také své jméno a příjmení (92) a také fotografie přátel (84) a rodiny (32). Respondentům byla dána možnost otevřené položky, co jiného ještě zveřejňují, mezi nejvíce frekventované odpovědi na tuto otázku odpovídali: „fotografie z prázdnin, fotografie psa nebo jiného domácího mazlíčka, fotografie ze sportovního oddílu, z veřejného vystoupení, z výletu. Někteří respondenti uvedli, že na svém profilu nezveřejňují nic (5). Ve vztahu k bezpečnému užívání internetu je významné zjištění, že nikdo z respondentů neuvádí, kam a kdy pojedou na prázdniny a jen 12 respondentů uvádí své telefonní číslo a 8 zveřejňuje svůj e-mail.

Třetím dílčím cílem bylo zjistit, jakým způsobem žáci získávají informace o problematice kyberšikany. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že nejvíce informací žáci získávají ve škole při výuce nebo školní besedě (70), poté respondenti určili jako zdroj informací média (48), tedy internet, televizi nebo rádio. Respondentů, kteří byli poučeni svými rodiči bylo 24 a celkem 7 respondentů uvedlo, že nebyli nikým poučeni. Dotazovali, zda respondenti

shlédli nějaký dokument nebo film o problematice kyberšikany nebo šikany, na tuto položku odpovědělo, že ANO celkem 35% respondentů, což se přibližně shoduje s četností odpovědí „jiný zdroj“ na otázku kde respondenti získávají nejvíce informací.

Čtvrtým dílčím výzkumným cílem jsme zjišťovali, zda se škola podílí na informovanosti o problematice kyberšikany a zda respondenti oceňují tuto výuku. Z výsledků výzkumu vyplývá, že škola o respondenty o kyberšikaně informuje. Dále jsme se respondentů formou otevřené otázky tázali, jaký osobní přínos pro ně měla tato výuka či beseda ve škole. Mezi nejvíce frekventované odpovědi patří: „jak se chránit před obtěžováním na sociálních sítích, co nemám zveřejňovat, že nemám posílat intimní fotky, o bezpečnosti“.

Pátým dílčím výzkumným cílem bylo zjistit, zda jsou žáci obeznámeni s pravidly bezpečného užívání internetu. Zvolili jsme celkem 12 možných odpovědí, z nichž 8 bylo správných a 4 nesprávné. Celkem jsme na tuto položku získali 350 odpovědí, z nichž bylo 328 správných. Respondenti mohli vybrat více odpovědí, mezi nejfrekventovanější správné odpovědi zvolili: „Nedomlouvat si schůzku s neznámým člověkem přes internet, aniž bys upozornil někoho dospělého.“ „Neposílat nikomu své fotografie a videa, a vůbec ne intimní, včetně kamarádů a kamarádek.“ a „Udržovat svá hesla k různým účtům (e-mail, facebook ) v tajnosti. Z výsledků vyplynula zvýšená informovanost dotazovaných respondentů o pravidlech bezpečného užívání internetu jako prevencí před možným útokem kyberagresora.

Šestým dílčím výzkumným cílem bylo zjistit, zda mají žáci nějakou osobní zkušenost s kyberšikanou. Z výsledku vyplývá, že 113 respondentů se nikdy nesetkalo s vydíráním své osoby přes internet a 103 nebylo nikdy zváno na schůzku neznámým člověkem, také 71 respondentů uvedlo, že nikdy nebyly zveřejněny jejich fotky nebo videa bez jejich vědomí. Co se týká frekvence negativních jevů, na které jsme se respondentů dotazovali, tak 1x se celkem 25 respondentů setkalo se skutečností, že dostávali urážlivé či zesměšňující e-maily nebo zprávy, 10 z nich bylo napadáno na komunitních webech nebo diskusních fórech a 32 bylo na internetu ztrapňováno či pomlouváno, také 25 respondentů se setkalo se zveřejněním svých fotografií bez jejich souhlasu. Opakovaně, tedy 2x se respondenti setkali tím, že byli ztrapňováni (42), napadáni na komunitních webech a 65 z nich dostávalo urážlivé e-maily nebo zprávy. Více než 3x se 35 respondentů setkalo s napadáním na komunitních webech a diskusních fórech.

Sedmým dílčím výzkumným cílem bylo zjistit, zda žáci vědí jak správně jednat a kde hledat informace v případě, že se stanou obětí kyberšikany. Velmi pozitivně hodnotíme, že by respondenti požádali o pomoc někoho dospělého (učitele, rodiče) a také, že by zablokovali útočnickovi přístup ke své osobě a přerušili by jakoukoli komunikaci s útočником. Překvapivé bylo zjištění, že 68% respondentů na otázku, zda-li znají uvedené internetové stránky jako (linka bezpečí, e-bepečí, aj.) odpovědělo, že je nezná.

## 6.1 Doporučení pro praxi

Na základě výsledků výzkumu, který jsme provedli, může stanovit doporučení pro praxi.

Celkově bychom doporučovali, aby byly žákům základních škol zprostředkovány besedy nebo výuka o kyberšikaně, aby byli lépe obeznámeni s pravidly bezpečného chování na internetu a měli povědomí, jak se zachovat v případě, že budou obětí kyberšikany. Důležité je zprostředkovat žákům primární prevenci, tedy než se s kyberšikanou vůbec setkají. Není nutné předem odmítat nebo zmiňovat negativní jevy v souvislosti s pohybem ve virtuálním prostředí, žáci by měli být připraveni jak komunikovat s různými lidmi na internetu. Doporučujeme, aby tato výuka nebo beseda byla zprostředkována organizacemi nebo lidmi z praxe (policisté, psychologové, bezpečnostní experti), vhodné je také zvyšovat počítačovou gramotnost, etické chování obecně, včetně tzv. netikety (etiky na netu-síti), hovořit s žáky o lidech, kteří jim mohou ublížit i fyzicky, aby žáci znali, jak například pedofilní jedinec získává informace, jak komunikuje s dětmi, jaké způsoby manipulace používá vůči dětem. Celkově by se mělo dbát na zvyšování schopnosti kritického myšlení u žáků, aby nevěřili každé informaci, která je na internetu i jinde v médiích zveřejněna.

Rodičům lze doporučit vychovávat své děti k zodpovědnému, slušnému chování a věnovat více času komunikaci se svými potomky. Rodiče by si měli být vědomi, že zakazování přístupu k online prostředí nic nevyřeší, děti se mohou dnes připojit k internetové síti téměř kdekoliv. Možná kontrola počítače prostřednictvím speciálního softwaru je také možná.

Také bychom doporučili majitelům či správcům internetových sociálních sítí aby učinili taková technická zabezpečení svých webových stránek, aby nebylo možno „stahovat“ si fotky nebo videa bez souhlasu autorů.

Absolutní ochrana před kyberšikanou neexistuje, je proto důležité aby se zvýšenou informovaností riziku předcházelo.

## ZÁVĚR

Internet a sociální sítě se dnes staly součástí našeho života. Nabízí neskutečné množství různých informací, nové formy her a zábavy, nabízí možnosti vzdělávání po internetu, možnosti výdělků a především různých sociálních sítí, které lákají zejména mládež neskutečným množstvím různým kontaktů a navazování nových přátelství. Úkolem dospělých je ovšem také znát různá rizika, která při pohybu v kyberprostoru mohou nastat a vytvářet strategie, jak jim předcházet. Děti jsou často důvěřivé a pošetilé ve vztazích s druhými lidmi, zároveň ale potřebují pozornost a náklonnost. Tu mohou nalézt právě na různých sociálních sítích. Kombinace důvěřivosti a pošetilosti a zároveň potřeba pozornosti a náklonnosti je může činit snadným cílem při lákání k nelegálním aktivitám a k tomu, aby se samy staly obětmi trestných činů. Zvýšenou informovaností lze bezpochyby předcházet rizikovým jevům na internetu, jakým je i kyberšikana.

Teoretickou část jsme koncipovali do provázané struktury, která čítá celkem tři kapitoly. V první kapitole vymezujeme méně obvyklé termíny, které jsou s tématem úzce spojeny a které byly pro další výklad nezbytné. I když je těžiště teoretické části věnováno především kyberšikaně, odrážíme se v první kapitole od „klasické“ šikany, se kterou má tento fenomén mnoho společného. Vymezujeme zde samotný pojem, druhy a prostředky k šíření kyberšikany, které jsou dosud známy. Blíže představujeme aktéry kyberšikany a pohlížíme na páčání kyberšikany z hlediska legislativy. Taktéž zmiňujeme výzkumy v této oblasti ve světě i České republice. V souvislosti s naším empirickým zaměřením je druhá kapitola teoretické části zaměřena na období dospívání a proměny osobnosti v období pubescence, přitažlivosti internetu pro dospívající a zmiňujeme důležitost začlenění dospívajících do vrstevnických skupin. Ve třetí kapitole vymezujeme pojem prevence a popisujeme prevenci na úrovni školy, rodiny i žáků. Empirická část této práce je kvantitativní. Zaměřili jsme se na zjišťování informovanosti žáků o problematice kyberšikany. Prostřednictvím předloženého dotazníku jsme u žáků zjišťovali, zda znají projevy kyberšikany a zda znají pravidla bezpečného užívání internetu a zda vědí, jak správně reagovat v případě, že se sami stanou obětí kyberagresora. Zpracováním dotazníku nám umožnilo odpovědět na dílčí výzkumné cíle a výzkumné otázky. Zjistili jsme, že žáci jsou dobře informováni o problematice. Přínos práce spatřujeme v zmapování informovanosti žáků o dané problematice. Výsledky mohou poskytnout školám informace o stavu tohoto problému, který je mnohdy, stejně jako šikana, přehlížen. Věříme, že informace v teoretické části, stejně jako dílčí výsledky mohou být použity i v rámci poradenství a prevence na úrovni škol.

**SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**

- [1] ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7.
- [2] ECKERTOVÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5
- [3] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
- [4] HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy. 2., přepracované a doplněné vydání*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.
- [5] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.
- [6] JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 9788024729923.
- [7] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
- [8] KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3.
- [9] KOPECKÝ, Kamil, René SZOTKOWSKI a Veronika KREJČÍ. *Nebezpečí internetové komunikace III*. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého
- [10] KOLÁŘ, Michal. 2005. *Bolest šikanování: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Editor Kateřina Vágnerová. Překlad Vladimír Jůva. Praha: Portál, 256 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-736-7014-3.
- [11] KOLÁŘ, Michal. 2011. *Nová cesta k léčbě šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 1. Editor Kateřina Vágnerová. Překlad Vladimír Jůva. Praha: Portál, 332 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-807-3678-715.

- [12] KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3.
- [13] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.
- [14] LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 28 s. ISBN 80-86991-65-2.
- [15] MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- [16] MARHOUNOVÁ, Jana. *Dospívání*. Praha: Empatie, 1996. Společenskovední řada. ISBN 80-901618-7-1.
- [17] ROGERS, Vanessa. 2011. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Vyd. 1. Překlad Ondřej Vágner. Praha: Portál, 104 s. ISBN 978-80-7367-984-2.
- [18] ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.
- [19] ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 9788024729916.
- [20] ŘÍČAN, Pavel a Drahomíra PITHARTOVÁ. *Krotíme obrazovku: jak vést děti k rozumnému užívání médií*. Praha: Portál, 1995. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-084-7.
- [21] ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1.
- [22] ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém: Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 9788024442273.



- [23] VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-386-4
- [24] VÁGNEROVÁ, K. 2009. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 147 s. ISBN 9788073676117.
- [25] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
- [26] VAŠUTOVÁ, Maria, 2010. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Vyd. 1. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě. ISBN 978-807-3688-585.

### Internetové zdroje:

- [1] Bezpečný internet.cz: Desatero bezpečného internetu. [online]. nedat. [cit. 10.11.2016]. Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/deti/rady-pro-tebe/desatero-bezpecneho-internetu.aspx>
- [2] SULER. J. , *Adolescents in Cuberspace. The Psychology of Cuberspace*. [online]. 2005. [cit. 24.02.2017].Dostupné z: <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/adoles.html>
- [3] KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ. 2010. *RIZIKA VIRTUÁLNÍ KOMUNIKACE: příručka pro učitele a rodiče*. [online]. Olomouc: NET UNIVERSITY [cit. 2015-05-01]. ISBN 978-80-254-7866-O. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd?download=10%3Abrozura>
- [4] MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018* [online]. 2013 [cit. 2017-2-26]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28077>

**SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK**

aj.	A jiné
atd.	A tak dále
ČR	Česká republika
ICT	Informační a komunikační technologie
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
např.	Například
s.	Strana
tj.	To je
SMS	Krátká textová zpráva

**SEZNAM GRAFŮ:**

- Graf 1:** Rozložení respondentů dle pohlaví, s. 43
- Graf 2:** Rozdělení respondentů dle třídy, kterou navštěvují, s. 44
- Graf 3:** Víš, co znamená pojem kyberšikana? s. 44
- Graf 4:** Představa respondentů o projevech kyberšikany, s. 45
- Graf 5:** Nebezpečnost kyberšikany dle respondentů, s. 46
- Graf 6:** Informace, které o sobě respondenti zveřejňují, 47
- Graf 7:** Zneužitelnost informací dle respondentů, 48
- Graf 8:** Kde respondenti získali informace o kyberšikaně, s.49
- Graf 9:** Měli jste ve škole besedu nebo výuku na téma kyberšikany? s.50
- Graf 10:** Osobní přínos školní přednášky, s. 51
- Graf 11:** Pravidla bezpečného užívání internetu dle respondentů, s. 52
- Graf 12:** Zkušenosti respondentů s kyberšikanou, s. 53
- Graf 13:** Reakce na kyberšikanu dle respondentů, s. 54
- Graf 14:** Znalost uvedených www.stránek, s. 55
- Graf 15:** Shlédnutí dokumentu nebo filmu, s. 56
- Graf 16:** Zájem respondentů o další přednášky nebo výuku, s. 56
- Graf 17:** Obavy z kyberšikany, s. 57
- Graf 18:** Kdo, dle respondentů může být internetovým útočníkem, s. 58
- Graf 19:** Vlastní sebehodnocení respondentů o znalostech kyberšikany, s. 59

## SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI Anonymní dotazník

Příloha PII Tabulky

Příloha PIII Realizované projekty

Příloha PIV Pravidla bezpečného užívání internetu

# PŘÍLOHA PI

## DOTAZNÍK

*UTB Zlín, FHS*

*Ahoj,*

*máš před sebou dotazník, který je součástí mé bakalářské práce. Cílem je zjistit zda jsou žáci informováni o problematice kyberšikany.*

*Odpovědi na otázky jsou **anonymní**. **Neuváděj svoje jméno!***

*Děkuji za vyplnění dotazníku, Sylva Zachovalová*

### 1. Jsi:

chlapec

dívka

### 2. V současné době jsi žákem:

7. třídy

8. třídy

### 3. Víš, co znamená pojem kyberšikana?

Ano

Ne

### 4. Jaké jsou podle tebe projevy kyberšikany? (můžeš označit více možností)

Napadání jiné osoby přes sociální síť (facebook,...)

Opakované posílání otravných a vulgárních e-mailů

Když mi někdo *nelajkuje* moje fotky

Když nedostávám odpověď na své příspěvky na sociální síti

Nahrávání na mobil a zveřejnění videa s cílem zesměšnit

Vytvoření webové stránky, která má jinou osobu zesměšnit

Opakované posílání vulgárních, obtěžujících SMS

Když někdo nepřijme moji nabídku přátelství např. na facebooku

Vytváření a rozesílání urážlivých fotografií

Zraňující hlasování o jiné osobě (nejhloupější, nejošklivější,...)

Nabourání se do cizí e-mailové schránky či krádež identity profilu

Vytváření falešného profilu a vydávání se za jinou osobu

Ani jedna z možností není projevem kyberšikany

### 5. Myslíš, že může být kyberšikana nebezpečná?

Ano

Ne

- Nevím
6. Máš svůj profil na některé sociální síti? (facebook, twitter, skype, líbim se ti.cz ..jiné)
- Ano
- Ne
7. Jaké informace zveřejňuješ na svém profilu na sociálních sítích?
- Jméno a příjmení
- Svůj věk
- Své záliby
- Svou oblíbenou hudbu
- Kam a kdy pojedu na prázdniny
- Bydliště
- Telefonní číslo
- E-mail
- Profilovou fotografii
- Fotografie rodiny
- Fotografie přátel
- Video
- Jiné (uved' jaké).....
- Nezveřejňuji nic
8. Myslíš, že by mohly být údaje, které o sobě zveřejňuješ na sociálních sítích zneužity jiným člověkem?
- Ano
- Ne
- Nevím
9. Kde nebo od koho jsi se dozvěděl(a) nejvíce informací o kyberšikaně?
- Ve škole při výuce nebo školní přednášce
- Rodiče mě poučili
- Jiný zdroj, například z internetu, televize, rádio,
- Nejsem nikým poučen
10. Měli jste ve škole besedu nebo výuku na téma kyberšikany?
- Ano
- Ne
11. Pokud ANO, napiš, co považuješ za přínos této přednášky:
- .....
- ...
12. Vyber, **co** podle tebe **patří k pravidlům** bezpečného užívání internetu a sociálních sítí. (můžeš označit i více možností)
- Neposílat nikomu své fotografie a videa, a vůbec ne intimní včetně kamarád nebo kamarádek
- Neužívat návykové látky jako: alkohol, drogy, cigarety.

- Nedomlouvat si schůzku s neznámým člověkem přes internet, aniž bys upozornil někoho dospělého.
- Otevírat přílohu e-mailové zprávy, která přišla z neznámé adresy
- Sdělovat po internetu svou adresu
- Sdělovat po internetu své telefonní číslo
- Udržovat svá hesla k různým účtům (e-mailu, facebook) v tajnosti.
- Neodpovídat na neslušné, hrubé nebo vulgární vzkazy přes internet.
- Opustit webové stránky s šokujícími obrázky, videi nebo články.
- Nevěřit každé informaci, která se nachází na internetu.
- Svěřit se dospělému, kterého opravdu znáš, pokud tě něco na internetu vyděsí.
- Přestat komunikovat s tím, s kým komunikovat na internetu nechci.

13. Kolikrát se Ti v posledním měsíci stalo jednání, které je uvedené v této tabulce?

Byly zde zveřejňovány Tvoje fotky či videa bez Tvého vědomí nebo proti Tvé vůli	1x	2x	Více než 3x	nikdy
Jsi byl/a ztrapňován/a nebo ponižován/a nebo pomlouván/a	1x	2x	Více než 3x	nikdy
Někdo vystupoval pod Tvým jménem	1x	2x	Více než 3x	nikdy
Byl/a jsi napadán na komunitních webech, v diskusních fórech nebo při chatování	1x	2x	Více než 3x	nikdy
Byl/a jsi zván/a neznámou osobou na schůzku	1x	2x	Více než 3x	Nikdy
Dostával/a urážlivé či zesměšňující e-maily nebo zprávy	1x	2x	Více než 3x	Nikdy
Byl/a jsi vydírán/a	1x	2x	Více než 3x	Nikdy

14. Co bys dělal(a), kdyby jsi se stala obětí kyberšikany?(zatrhni i více možností)

- Neřekl/a bych to nikomu
- Svěřil/a bych se kamarádovi nebo sourozenci
- Požádal/a bych o pomoc někoho dospělého (učitele, rodiče)
- Nahlásil/a bych to na policii
- Zablokoval/a bych útočnickovi přístup k mé osobě

- Přerušil /a bych jakoukoli komunikaci s útočníkem
- Útočníkovi bych odepsal/a a zaútočila na něj taky
- Nevím
- Jiná možnost:.....

15. Znáš některé z těchto internetových stránek?

[www.e-bezpecni.cz](http://www.e-bezpecni.cz), [www.pomoconline.cz](http://www.pomoconline.cz), [www.linkabezpecni.cz](http://www.linkabezpecni.cz), [www.safeinternet.cz](http://www.safeinternet.cz),

- Zním
- Neznám

16. Viděl jsi nějaký film nebo dokument o šikaně nebo kyberšikaně?

- Ano
- Ne

17. Měl/a bys zájem o nějaké další přednášky nebo besedy na téma kyberšikany?

- Ano,
- Ne

18. Máš obavy z kyberšikany?

- Ano
- Ne

19. Kdo se podle Tebe může stát internetovým útočníkem?(můžeš zatrhnout i více možností)

- Psychicky zdatná osoba
- Psychicky slabá osoba
- Fyzicky silná osoba
- Fyzicky slabá osoba
- Počítačový expert
- Kdokoliv s přístupem na internet

20. Považuješ své znalosti o problematice kyberšikany za dostačující?

- Ano,
- Ne

*Děkuji za Tvůj čas a vyplnění dotazníku,  
Sylva Zachovalová*



## PŘÍLOHA PII

Tabulka č. 1: Rozložení respondentů dle pohlaví

Odpovědi	Počet	Procent (%)
Chlapec	55	49
Dívka	58	51
Celkem	113	100

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tabulka č. 2: Rozdělení žáků podle třídy, kterou navštěvují

Odpovědi	Počet	Procent (%)
7. třídy	58	51
8. třídy	55	49
Celkem	113	100

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tabulka č. 3: Víš, co znamená pojem kyberšikana

Odpovědi	Počet	Procent(%)
Ano	110	97
Ne	3	3
Celkem	113	100

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tabulka č.4: Představa respondentů o projevech kyberšikany

Odpovědi	Počet
Napadání jiné osoby přes sociální síť (facebook...)	111
Opakované posílání otravných a vulgárních e-mailů	109
Když mi někdo <i>nelajkuje</i> moje fotky	0
Když nedostávám odpověď na své příspěvky na sociální síti	3
Nahrávání na mobil a zveřejňování videa s cílem zesměšnit	97
Vytvoření webové stránky, která má jinou osobu zesměšnit	15
Opakované posílání vulgárních, obtěžujících SMS	93
Když někdo nepřijme moji nabídku přátelství např. na facebooku	3
Vytváření a rozesílání urážlivých fotografií	85
Zraňující hlasování o jiné osobě (nejhloupější, nejšklivější)	12
Nabourání se do cizí e-mailové schránky či krádež identity profilu	15
Vytváření falešného profilu a vydávání se za jinou osobu	38
Ani jedna z možností není projevem kyberšikany	0
<b>Celkem</b>	<b>581</b>

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)

Tabulka č. 5: Nebezpečnost kyberšikany dle respondentů

Odpovědi	Počet	Procent ( %)
Ano	100	89
Ne	5	4
Nevím	8	7
Celkem	113	100

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tabulka č. 6: Profily na sociální síti

Odpovědi	Počet	Procent (%)
Ano	113	100
Ne	0	0
Celkem	113	100

*Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tabulka č. 7: Informace, které o sobě respondenti zveřejňují

Odpovědi	Počet
Jméno a příjmení	92
Svůj věk	15
Své záliby	32
Svou oblíbenou hudbu	15
Kam a kdy pojedou na prázdniny	0
Bydliště	38
Telefonní číslo	12

E-mail	8
Profilovou fotografii	102
Fotografie rodiny	32
Fotografie přátel	84
Videa	0
Jiné (uved', jaké)	20
Nezveřejňuji nic	5
<b>Celkem</b>	<b>455</b>

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tabulka č. 8: Zneužitelnost informací dle respondentů

Odpovědi	Počet	Procent (%)
Ano	65	58
Ne	23	20
Nevím	25	22
<b>Celkem</b>	<b>113</b>	<b>100</b>

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tabulka č. 9: Kde respondenti získali informace o kyberšikaně

Odpovědi	Počet
Ve škole při výuce nebo školní přednášce	70
Rodiče mě poučili	24
Jiný zdroj, např. z internetu, televize, rádio	48
Nejsem nikým poučen	7
<b>Celkem</b>	<b>149</b>

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tabulka č. 10: Měli jste ve škole besedu nebo výuku na téma kyberšikany?

Odpovědi	Počet	Procent (%)
Ano	75	66
Ne	38	34
Celkem	113	100

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tabulka č. 11: Pravidla bezpečného internetu dle respondentů

Odpovědi	Počet
Neposílat nikomu své fotografie a videa, a vůbec ne intimní včetně kamarádů a kamarádek	86
Neužívat návykové látky jako: alkohol, drogy, cigarety	0
Nedomlouvat si schůzku s neznámým člověkem přes internet, aniž bys upozornil někoho dospělého	88
Otevírat přílohu e-mailové zprávy, která přišla z neznámé adresy	0
Sdělovat po internetu svou adresu	15
Sdělovat po internetu své telefonní číslo	7
Udržovat svá hesla k různým účtům (e-mailu, facebook) v tajnosti	81
Neodpovídat na neslušné, hrubé nebo vulgární vzkazy přes internet	7
Opustit webové stránky s šokujícími obrázky, videi nebo články	18
Nevěřit každé informaci, která se nachází na internetu	15
Svěřit se dospělému, kterého opravdu znáš, pokud tě něco na internetu vyděsí	5

Přestat komunikovat s tím, s kým komunikovat na internetu nechci	28
Celkem	350

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)

Tabulka č. 12: Reakce na kyberšikanu dle respondentů

Odpovědi	Počet
Neřekl/a bych to nikomu	0
Svěřil/a bych se kamarádovi nebo sourozenci	87
Požádal/a bych o pomoc někoho dospělého(učitele, rodiče)	102
Nahlásil/a bych to na polici	3
Zablokoval/a bych útočnickovi přístup k mé osobě	111
Přerušil/a bych jakoukoli komunikaci s útočnickem	95
Útočnickovi bych odepsal/a a zaútočila na něj taky	15
Nevím	7
Jiná možnost	0
Celkem	420

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)

Tabulka č. 13: Znalost uvedených webových stránek

Odpovědi	Počet	Procent (%)
Znám	36	32
Neznám	77	68
Celkem	113	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)

Tabulka č. 14: Shlédnutí dokumentu nebo filmu

Odpovědi	Počet	Procent (%)
Ano	40	35
Ne	73	64
Celkem	113	100

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tabulka č. 15: Zájem o další přednášky nebo besedy

Odpovědi	Počet	Procent (%)
Ano	35	31
Ne	78	69
Celkem	113	100

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tabulka č. 16: Obavy z kyberšikany

Odpovědi	Počet	Procent (%)
Ano	27	24
Ne	86	76
Celkem	113	100

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tabulka č. 17: Kdo dle respondentů může být internetovým útočníkem

Odpovědi	Počet
Psychicky zdatná osoba	0
Psychicky slabá osoba	33
Fyzicky silná osoba	25
Fyzicky slabá osoba	0
Počítačový expert	42
Kdokoliv s přístupem na internet	85
Celkem	185

*(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2017)*

Tabulka č. 18: Vlastní sebehodnocení respondentů o znalostech kyberšikany

Odpovědi	Počet	Procent (%)
Ano	98	87
Ne	15	13
Celkem	113	100



## PŘÍLOHA P III

### Realizované projekty v ČR

Projekt **E-bezpečí** ([www.e-bezpeci.cz](http://www.e-bezpeci.cz)) je realizován pod záštitou UPOL (Univerzita Palackého v Olomouci) a je to národní certifikovaný projekt zaměřený na primární prevenci v oblasti rizik spojených s elektronickou komunikací. Zabývá se výzkumem, poradenstvím a intervencí v dané oblasti. Témata projektu jsou: kyberšikana (elektronická šikana, kybergrooming, stalking a kybestalking (nebezpečné pronásledování a vyhrožování), webcam trolling (zneužívání webkamer), trestná činnost páchaná pomocí ICT. Cílovou skupinou projektu jsou děti, rodiče, pedagogové a další osoby pracující s dětmi (pracovníci OSPOD, policisté, vychovatelé atd). Projekt se věnuje zvyšování informovanosti o dané problematice v rámci širší veřejnosti a to formou: veřejných besed, publikační činnosti, mediálními vstupy (rozhovory v médiích) atd. (Kožíšek, Písecký, 2016, s. 89)

Projekt **Minimalizace šikany** ([www.minimalizacesikany.cz](http://www.minimalizacesikany.cz))

Jde o program poskytující systémové a celonárodně využitelné řešení problematiky šikanování na školách. Úkolem projektu je ukázat cestu, jak efektivně snížit výskyt jevů – šikany i kyberšikany. Vznikl za podpory nadace O2 a odborníka D. Michala Koláře. Tento projekt vytváří také metodické materiály pro školy a letáčky s informacemi pro děti i rodiče za spolupráce MŠMT a Českou školní inspekcí. Dětem i rodičům nabízí na výše uvedených webových stránkách internetovou poradnu. (Rogers, 2011, s. 14)

Projekt **Stop kybernásilí** ([www.stopkybersikane.cz](http://www.stopkybersikane.cz))

Na tuto linku se mohou prostřednictvím telefonu nebo e-mailu obrátit děti, rodiče, prarodiče, pedagogové a všichni dospělí. Nabízí krizovou pomoc a rodinné a výchovné poradenství po telefonu.

Projekt **Bezpečný internet** ([www.bezpecnyinternet.cz](http://www.bezpecnyinternet.cz))

Projekt vznikl s cílem ukázat mnohá rizika spojená s používáním internetu a také na způsoby, jak se účinně bránit. Oslovuje cílové skupiny uživatelů internetu, zdarma poskytuje rady, návody i zkušenosti provozovatelů nejvíce oblíbených internetových služeb. Projekt na svých internetových stránkách nabízí například komiksové příběhy, zveřejňuje na co si dát pozor při on-line komunikaci a také jednoduché zásady-desatero bezpečného internetu. (Bezpečný internet, 2016, [online])

**Projekt – Seznam se bezpečně:**

Tento projekt vznikl původně jako doplňková aktivita sociální sítě Lidé.cz, na které bylo možné pozorovat jevy, ohrožující její návštěvníky. Za úkol měl informovat uživatele o rizicích seznamování nebo komunikaci s neznámými lidmi. V úvodní fázi projektu šlo o posílení administrátorského týmu, který dohlížel na závadný obsah, zejména o výměnu dětské pornografie na chatu, v diskuzích nebo podvodné aktivity spojené s nákupem zboží. V další fázi projektu byly natočeny hrané dokumenty, například film s názvem *Seznam se bezpečně!*, který měl premiéru v roce 2012 na Zlínském filmovém festivalu pro děti a mládež. V dalších letech byly natočeny i další dokumenty. Hlavním cílem projektu *Seznam se bezpečně* je popularizace vážných internetových témat a pomoc dětem, jejich rodičům a pedagogům bojovat s nástrahami internetu a upozorňovat na nebezpečné situace a ukázat jak tyto situace efektivně řešit. (Kožíšek, Písecký, 2016, s. 88)

## PŘÍLOHA P IV

### ***Jednoduchá pravidla bezpečného užívání internetu***

- 1) „Nedávej nikomu adresu ani telefon. Nevíš, kdo se skrývá za monitorem na druhé straně.
- 2) Neposílej nikomu, koho neznáš, svou fotografii a už vůbec ne intimní. Svou intimní fotku neposílej ani kamarádovi nebo kamarádce – nikdy nevíš, co s ní může někdy udělat.
- 3) Udržuj hesla (k e-mailu i jiné) v tajnosti, nesděluj je ani blízkému kamarádovi.
- 4) Nikdy neodpovídej na neslušné, hrubé nebo vulgární maily a vzkazy. Ignoruj je.
- 5) Nedomlouvaj si schůzku přes internet, aniž bys o tom řekl někomu jinému.
- 6) Pokud narazíš na obrázek, video nebo e-mail, který tě šokuje, opusť webovou stránku.
- 7) Svěř se dospělému, pokud tě stránky nebo něčí vzkazy uvedou do rozpaků, nebo tě dokonce vyděsí.
- 8) Nedej šanci virům. Neotevírej přílohu zprávy, která přišla z neznámé adresy.
- 9) Nevěř každé informaci, kterou na internetu získáš.
- 10) Když se někým nechceš bavit, nebav se.“ (Bezpečný internet, 2016, [online])